

Hur står det till med våra skolgångsbiträden?

En enkätstudie om finlandssvenska skolgångsbiträden

Jonas Qvisén

Avhandling för magisterexamen

Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa 2022

Abstrakt

Författare Qvisén, Jonas	Årtal 2022
Arbetets titel Hur står det till med våra skolgångsbiträden – En enkätstudie om finlandssvenska skolgångsbiträden.	
Avhandling för magisterexamen i pedagogik	Sidantal
Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	68
Referat Syftet med forskningen för denna avhandling är att undersöka och få en uppfattning om finlandssvenska skolgångsbiträdens kunskap i en pedagogisk kontext, samt att kartlägga möjliga problematiska områden kring deras yrkesutövning. Två forskningsfrågor har utformats: 1. Vilka områden framstår som problematiska i relation till användningen av skolgångsbiträden som pedagogiska resurser inom den grundläggande utbildningen? 2. Vilka områden framstår som problematiska i fråga om skolgångsbiträdens yrkesutövning? Forskningen för avhandlingen är kvantitativ med enkät som insamlingsmetod, med kvalitativa inslag genom öppna frågor. Enkäten förmedlades våren 2022 åt rektorer inom den grundläggande utbildningen i Svenskfinland utifrån adresser tagna från webbsidan svenskskola.fi. där även ett fåtal tvåspråkiga skolor var medräknade. Rektorerna skulle förmedla enkäten vidare åt skolans skolgångsbiträden. Antalet respondenter blev 202. Kategorier som undersöktes och besvarades med frågor var sex till antalet. Kategorierna var (A) roll i arbetet, (B) utbildning, (C) uppfattning om egen pedagogisk kunskap, (D) motivation, ork och strävan, (E) anställning och ekonomi samt (F) relationer i arbetet. Resultaten visade att respondenternas arbete har förändrats till att få en tydligare fostrande, pedagogisk och övervakande prägel. Respondenterna upplever en hopplöshet och brist på pedagogisk kunskap och verktyg som hänger samman med ökade utmaningar i arbetet, främst med utåtagerande elever. Resultaten visar tendens på ett arbete av mera specialpedagogisk och psykologisk karaktär som inte är i relation till varför respondenterna började arbeta inom branschen. Respondenternas kunskap från utbildning är samtidigt svag i relation till de uppgifter som växt fram. Resultaten visar att faktorer kring yrkesutövningen påverkar respondenterna negativt. Resultaten visar att den låga lönenivån är ett problem. Ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde motiverar inte på grund av den låga lönen i kombination med arbetsmängd. En ansenlig liten andel av respondenterna anser att lönen motsvarar utförd arbetsmängd samt motiverar dem. Lönen anges också orsaka strävan efter att byta yrke, där i värsta fall var fjärde respondent har lämnat branschen inom fem år. Jämställdhet och relationen inom kollegiet uppvisade också en del problem, dock inte alls i samma omfattning som lörens negativa påverkan. En del av respondenterna beskriver en problematisk och negativ organisation. Skolgångsbiträdena är viktiga resurser men står utanför kollegiets kommunikationsforum och blir utan information. Respondenterna beskriver således en rollkonflikt.	

Sökord
Skolgångsbiträde, inkludering, stödundervisning, utåtagerande elever, ledare för skolgång och
eftermiddagsverksamhet.

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	3
1.3 Avhandlingens disposition	3
2 Teori	4
2.1 Begreppet skolgångsbiträde	5
2.2 Arbetsbeskrivning	6
2.3 Skolgångsbitrådets roller	7
2.4 Historisk tillbakablick	10
2.5 Utveckling av stödundervisning	14
2.6 Utbildning till skolgångsbiträde	18
2.6.1 Kompetensområdet för handledning	20
2.6.2 Kompetensområdet för pedagogisk verksamhet	21
2.6.3 Kompetensområdet för handledning av skolgång samt morgon- och ... eftermiddagsverksamhet	21
2.6.4 Övriga utbildningsmöjligheter	21
2.6.5 Sammanfattande diskussion kring utbildningen	22
2.7 Ekonomisk ställning och anställningsförhållande	23
2.8 Sammanfattning av teorin	24
3 Metod	25
3.1 Syfte och forskningsfrågor	25
3.2 Val av forskningsansats	26
3.3 Enkät som datainsamlingsmetod	29
3.4 Genomförande	31
3.5 Bearbetning och analys av data	35
3.6 Kommentar om bakgrundsfrågorna	37
3.7 Reliabilitet, validitet och etik	39
4 Resultat	41
4.1 Roll i arbetet	41
4.2 Utbildning	45
4.3 Uppfattning om egen pedagogisk kunskap	47
4.4 Motivation, ork och strävan	50
4.5 Anställning och ekonomi	53

4.6 Relationer i arbetet	54
5 Resultatdiskussion	56
5.1 Sammanfattning av resultat	56
5.2 Besvarande av forskningsfrågor och syfte	61
5.3 Metoddiskussion	63
5.4 Förslag på fortsatt forskning	65
Litteraturförteckning	66

Bilagor

Bilaga 1. Brev till rektorer

Bilaga 2. Brev till skolgångsbiträden

Bilaga 3. Vad orsakar en känsla av hopplöshet?

Figurer

Figur 1. Diagram över ökning av elever inom särskilt- samt intensifierat stöd, nationellt 15

Figur 2. Diagram över utveckling av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen i 16
Kristinestad. Allmänt stöd är ej inräknat

Figur 3. Diagram över utveckling av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen i 16
Närpes. Allmänt stöd är ej inräknat

Figur 4. Diagram över utveckling av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen inom 17
Vasa stad. Allmänt stöd är ej inräknat

Figur 5. Valbara examensdelar 20

Figur 6. Operationaliseringsprocessen 32 - 33

Figur 7. Elevantal 35

Figur 8. Skolans miljö 36

Figur 9. Arbetserfarenhet 36

Figur 10. Placering 37

Tabeller

Tabell 1. Svarsfördelning över upplevda roller 41

Tabell 2. Svarsfördelning över upplevd tidfördelning samt motivation kring roller 42

Tabell 3. När du anställdes, beskrev arbetsansökan, intervjuare, rektor eller annan person de 43
uppgifter/roller som ingår i arbetet?

Tabell 4. Upplever du att dina uppgifter/roller har förändrats i jämförelse med när du började arbeta 44
som skolgångsbiträde?

Tabell 5. På vilket sätt har dina uppgifter/roller förändrats?44

Tabell 6. Upplever du att din utbildning gav pedagogiska kunskaper i att arbeta inom utbildning? ...	45
Tabell 7. Vad uppfattar du att du främst lärde dig i din utbildning i relation till ditt nuvarande arbete som skolgångsbiträde?	46
Tabell 8. Hur många gånger har du deltagit i fortbildning under tiden du har arbetat som skolgångsbiträde?	47
Tabell 9. Känner du i din yrkesutövning att annan yrkesgrupp ibland skulle behöva utföra arbetet i stället för du själv?	48
Tabell 10. Vilka eller vilken yrkesgrupp uppfattar du ibland skulle behöva utföra arbetet i stället för du själv?	48
Tabell 11. Uppstår det situationer då du känner att dina pedagogiska kunskaper inte räcker till?	49
Tabell 12. Hur ofta uppstår känslan av att dina pedagogiska kunskaper inte räcker till?	49
Tabell 13. Varför motiverar inte ett yrkesliv som skolgångsbiträde?	50
Tabell 14. Varför motiverar ett yrkesliv som skolgångsbiträde?	51
Tabell 15. Hur ofta uppkommer känsla av hopplöshet i ditt arbete?	51
Tabell 16. Jag började arbeta som skolgångsbiträde för att... ..	52
Tabell 17. Fyll i det alternativ som i dagsläget passar bäst; jag känner att jag vill arbeta som skolgångsbiträde... ..	53
Tabell 18. Frågar läraren efter dina tankar / synpunkter på det pedagogiska arbetet i klassen?	55

1 Inledning

Inledningsvis diskuteras bakgrunden till forskningsområdet samt bidragande faktorer till att tematiken har skapat ett forskningsintresse hos skribenten. Därefter presenteras syfte och forskningsfrågor och till sist avhandlingens disposition.

1.1 Bakgrund

Skolgångsbiträden är idag inom den grundläggande utbildningen en självklar del av skolvardagen. Skolgångsbiträden kan sägas ha i de flesta fall en avgörande roll i vardagen för många elever och klasslärare. Rollen är mångfacetterad och rör sig över ämnesspecifika områden, där skolgångsbiträdenas roll flyter mellan pedagogisk, social och praktisk.

Skolgångsbiträdenas viktiga roll har lyfts fram ett flertal gånger inom nyhetsmedier. År 2014 tvingades ett flertal kommuner till sparåtgärder som ledde till att kommuner började granska resurserna för skolgångsbiträden. Svenska Yle lyfte då upp frågan i flertalet artiklar. Bland annat intervjuades rektor Ida Kronholm, som lyfte fram skolgångsbiträdenas avgörande roll i skolvardagen genom att påpeka att ”skolgångsbiträdet är a och o, det fungerar inte annars. Det kan vara avgörande för om de här barnen kan gå i skola överhuvudtaget. Och i Finland omfattas alla barn av läroplikten” (Svenska Yle, 2014.) I en annan artikel på Svenska Yle vid samma tidpunkt utvecklade Kronholm ytterligare sitt resonemang och menar bland annat att det blir närapå omöjligt att integrera barn med specialbehov, om inbesparing sker på bekostnad av skolgångsbiträden.

Hösten 2021 är coronapandemin och dess restriktioner på nedgång. I kölvattnet av tiden med pandemin, publicerade undervisningssektorns fackorganisation OAJ alarmerande resultat från en undersökning. Undersökningen anger att sex av tio lärare inom den grundläggande utbildningen har övervägt att byta yrke. De alarmerande resultaten är inte exklusiva för just den grundläggande utbildningen. Hela undervisningssektorn visar samma negativa tendenser. Problemet anges vara arbetsbelastningen i kombination med låg lönenivå. Angående arbetsbelastning så lyfter FSL:s ordförande Inger Damlin i tidsskriften *Läraren* (2021) fram att beteendeproblematiken i skolor har blivit mer komplex och elever i behov av stöd har ökat enormt. Damlin konstaterar även att ifall stödfunktionerna brister så är man som lärare väldigt ensam. I samma artikel lyfter OAJ:s ordförande Olli Luukkainen fram tillräcklig finansiering som lösning. (Läraren, 2021). I en artikel på OAJ:s webbsida fortsätter Luukkainen med att påpeka att elever och studerande är i behov av större individuell hjälp samt att finansieringen

och resurserna inte är tillräckliga. Påpekandet bekräftas en vecka senare genom OECD:s rapport som visar att Finlands finansiering av utbildning är på efterkälke och lägre än till exempel i de övriga nordiska länderna. Jaakko Salo som är utbildningspolitisk chef vid OAJ påpekar att det finns motsägelser mellan ställda mål, bristfälliga finansiella riktlinjer samt resursutvecklingen, där målen nu måste motsvaras med tillräckliga resurser. (OAJ, 2021). Varken Luukkainen eller Salo specificerar dock vad de menar med mera finansiering och resurser. En tolkning är att Luukkainen och Salo menar mera resurser för stödinsatser, med andra ord personal, som kan betyda mera skolgångsbiträden. I så fall är resonemanget helt i linje med problematiken som ligger som grund för denna avhandling.

Det som har behandlats hittills rimmar dåligt med flera faktorer som omgärdar yrkesgruppen skolgångsbiträden. Faktorerna som det syftas på i sammanhanget är bland annat skolgångsbitrådets mycket låga lön, osäkra anställningsförhållanden och oklara utbildningar. Dessutom uppfattar jag att hela yrkesgruppen är diffus gällande roll, ansvar, legitimitet och utbildningsbakgrund. Alla dessa nämnda faktorer skapar en dålig kombination sett till det som tidigare har nämnts i detta kapitel. Denna kombination kan sägas vara första orsaken till att skribenten har fått ett intresse att forska och utreda saken vidare. Med andra ord är första orsaken till valet av forskningstema att skolgångsbitrådets viktiga roll är med i en dålig kombination av faktorer som till exempel väldigt låg lön, otrygga anställningsförhållanden samt oklara utbildningsbakgrunder. Den andra huvudsakliga orsaken till valet är att skribenten dels genom egna upplevelser och iakttagelser, dels genom kontakter på arbetsfältet, under en längre tid har iakttagit fenomenet med allt ökad efterfrågan på stödinsatser och flera skolgångsbiträden. Antalet skolgångsbiträden har i vissa fall varit större än antalet klasslärare. Realiteten är dock den att skolgångsbitrådets verksamhet inte alla gånger upplevs vara problemfri, då den pedagogiska förmågan inte tillmötesgår efterfrågan.

Den tredje orsaken till valet av tema kan härledas till skribentens intresse för samhällsfrågor och organisering av verksamheter. Skribenten upplever att det speciellt ur ett samhällsperspektiv är problematiskt om stora resurser sätts på dysfunktionella åtgärder som egentligen inte löser problemen utan i stället i värsta fall skapar sämre verksamhet. I det fallet bör verksamheten tänkas om och omorganiseras så att resurser frisätts till andra områden som kan göra skillnad, som ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är att föredra. Demografin i flertalet kommuner förstås i kombination med flera andra aspekter har under en längre tid ansträngt kommuners ekonomi. Detta stärker avhandlingens relevans ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Den fjärde och sista orsaken till valet av skolgångsbiträden som forskningstema är att skribenten uppfattar att forskningen kring just skolgångsbiträden är mycket liten och bristfällig, fastän yrket är en självklar del av dagens skolmiljö. Undantaget är Fanny Haldins magisteravhandling *Jag vill bara bli mött med respekt – En narrativ studie om skolgångsbiträdens syn på sitt arbete*. Haldin har forskat och närmat sig samma tematik som denna avhandling, där en del av Haldins teori och litteratur har underlättat efterforskningarna samt skrivprocessen för denna avhandling. Att synliggöra problematik kring skolgångsbiträden uppfattar jag personligen som viktigt, speciellt ifall om det i framtiden sätts ännu mera resurser och betoning på skolgångsbiträdens arbete och roll inom den grundläggande utbildningen.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet för denna avhandling är att undersöka och få en uppfattning om finlandssvenska skolgångsbiträdens kunskap i en pedagogisk kontext, samt att kartlägga möjliga problematiska områden kring deras yrkesutövning.

Två forskningsfrågor har formulerats. Den första forskningsfrågan har fokus i pedagogiken och yrkesgruppen skolgångsbiträdens utförande av pedagogiskt arbete. Den andra forskningsfrågan har fokus på områden som negativt påverkar yrkesgruppen skolgångsbiträdens generella utövning av sitt arbete.

1. Vilka områden framstår som problematiska i relation till användningen av skolgångsbiträden som pedagogiska resurser inom den grundläggande utbildningen?
2. Vilka områden framstår som problematiska i fråga om skolgångsbiträdens yrkesutövning?

1.3 Avhandlingens disposition

Härnäst presenteras teorikapitlet. Syftet med avhandlingens teori är att skapa en förståelse och helhetsbild över det som är centralt för avhandlingen, med andra ord yrkesgruppen skolgångsbiträden. Kapitlet presenterar ej i bokstavlig mening teori, med undantag av kapitel om yrkesgruppens roller. Kapitlet presenterar områden och aspekter som är påverkande för yrkesgruppen, där en del av detta kommer undersökas och inkluderas i forskningen som görs inom avhandlingen.

I kapitel tre presenteras inledningsvis forskningens syfte och forskningsfrågor. Forskningsfrågorna följs av en mera teoretisk beskrivning över vald forskningsmetod inklusive övriga metoder som har använts för forskningen. Kapitlet fortsätter med en mera praktisk karaktär genom konkretisering av enkät som datainsamlingsmetod, utformning av enkät genom operationalisering samt analysen av enkäten där bakgrundsfrågor presenteras och analyseras kort. Kapitel 3 avslutas med reliabilitet, validitet och etik.

I kapitel fyra presenteras forskningens resultat. Resultaten presenteras utgående från forskningens kategorier som enkäten även är indelad efter. Kategorierna är sex till antalet. Kategorierna är roll i arbetet, utbildning, uppfattning om egen pedagogisk kunskap, motivation, ork och strävan, anställning och ekonomi samt relationer i arbetet. Resultaten från frågor i vardera kategorin presenteras och diskuteras kortfattat. Tabeller presenteras över de fynd som gjorts.

I kapitel 5 binds kategoriernas resultat ihop och analyseras som en helhet. Resultat i de enskilda kategorierna kopplas samman för att skapa en helhetsbild samt se tendenser över de resultat som fåtts. Kapitlet strävar efter att skapa en avslutande och sammanfattande förståelse över de fynd som gjorts. Kapitlet fortsätter med en konkretisering av resultaten i relation till forskningsfrågorna, där alltså dessa besvaras. Kapitlet avrundas med diskussion om metod samt förslag på fortsatt forskning.

2 Teori

I det följande teoretiska kapitlet strävas efter att skapa en förståelse för skolgångsbiträden som yrkesgrupp och den kontext dom befunnit sig i samt befinner sig i idag. Begreppet skolgångsbiträde och en kortfattad arbetsbeskrivning presenteras för att skapa förståelse för vilket slags arbete som är i fokus för avhandlingen. Forskning över roller som skolgångsbiträden har presenteras, för att efterföljas av beskrivning av förändring inom stödundervisning som skett inom grundläggande utbildning som indirekt är den kontext som skolgångsbiträden idag befinner sig i. Kapitlet avrundas med utbildningsmöjligheter samt lönenivå.

2.1 Begreppet skolgångsbiträde

Inledningsvis för detta kapitel bör begreppsanvändning diskuteras och klargöras. Inom utbildningsväsendet florerar ett flertal olika benämningar som kan upplevas som förvirrande. Som läsaren av denna avhandling möjligtvis redan har insett, används begreppet skolgångsbiträde i denna avhandling. Med skolgångsbiträde menas inte uttryckligen ett personligt skolgångsbiträde. I denna avhandling syftas skolgångsbiträde på en gemensam extra mänsklig resurs som nog hjälper enskilda elever, men också övriga elever i behov av handledning. Skolgångsbiträdet behöver inte heller vara specifikt knuten till en viss klass utan ses i denna avhandling som en resurs som oftast cirkulerar mellan alla skolans årskurser samt enligt uppkomna behov.

Utbildningsstyrelsen använder i läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) en förkortning av begreppet skolgångsbiträde och nämner endast biträde. Vid sökning av lediga tjänster så använder de flesta kommuner begreppet skolgångsbiträde. Ett par undantag finns dock vid tidpunkten när skribenten söker efter lediga tjänster som just skolgångsbiträde på webbsidan Duunitori. Till exempel skolor i Helsingfors använder begreppet assistent. Vid eftersökningar på det andra inhemska språket verkar begreppet koulunkäyntiavustaja användas. En direkt översättning av begreppet blir skolgångsassistent, vilket således är en kombination av skolgångsbiträde och assistent. På engelska används begreppet assistants som till svenska översätts till assistent. Övriga begrepp som används inom det engelska språket är paraprofessionals, teacher aides samt paraeducators (Sharma, Salend, 2016.) I en språklig jämförelse är således begreppet assistent mera använt än det svenska begreppet biträde.

Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL använder begreppet elevassistent i samband med deras skrift *handbok för elevassistenter* som utgavs år 2011. Det intressanta i sammanhanget är diskussionen i handbokens inledande del där det påstås att yrkeskåren med elevassistenter länge varit tveksamma till benämningen skolgångsbiträde. Yrkesgruppen beskrivs ha en förhoppning om en snabb ändring i yrkesbeteckningen från skolgångsbiträde till elevassistent. Vid skrivandet av denna avhandling 10 år senare kan man konstatera att strävandena efter att ändra beteckningen från skolgångsbiträde till elevassistent inte lyckats nämnvärt. Begreppet skolgångsbiträde verkar i stället ha hållit sin dominerande ställning sedan 2011. I handboken nämns även exempel på andra beteckningar på yrkesgruppen såsom assistent, skolassistent samt skolgångsassistent. Ett annat begrepp som existerar är skolgångshandledare. I handboken menar man dock att den direkta översättningen och

begreppet skolgångshandledare inte används på svenska. Påståendet är inte helt korrekt år 2021 där begreppet nog förekommer men dock inte i lika hög grad som begreppen skolgångsbiträde, assistent och elevassistent. Som exempel på användningen av begreppet skolgångshandledare kan nämnas både Malax och Sibbo kommun som hösten 2021 söker efter just skolgångshandledare på webbsidan Duunitori.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det används ett flertal olika begrepp i Finlandssvensk kontext. Begrepp som har nämnts är elevassistent, assistent, skolgångsassistent, skolassistent, biträde, skolgångshandledare samt skolgångsbiträde. Alla dessa begrepp har dock den gemensamma faktorn att de egentligen beskriver samma yrkesgrupp med samma yrkesutövning. Det stora antalet begrepp för samma yrkeskår kan bli mycket förvirrande, även för skribenten för denna avhandling. Det begrepp som dock dominerar är skolgångsbiträde vilket även kommer användas i fortsättningen för denna avhandling. Avslutningsvis bör det påpekas att skolcoach inte har något gemensamt med skolgångsbiträde, där skolcoach gäller ett annat slags arbete som inte är i fokus för denna avhandling.

2.2 Arbetsbeskrivning

Skolgångsbiträdets uppgift är att assistera elevens skolgång. Att assistera skolgången innebär att stödja elevens fostran, fysiska och psykiska hälsa samt sociala välfärd. Skolgångsbiträdet ska hjälpa till med elevens inläring och stöda funktionsförmågan. (JHL, 2011, s. 7). Begreppet inläring har en självklar koppling till begreppet pedagogik som förstås är en del av grunden till pedagogens arbete. Pedagogik som begrepp handlar om att leda lärande och utveckling mot givna mål och ny kunskap. I vardagligt tal beskrivs begreppet pedagogik som läran att lära ut. (Svensson, 2014, s.40).

En elev med funktionsnedsättning eller i behov av andra särskilda stöd har rätt till avgiftsfria stöd- och assistenttjänster som säkerställer att eleven kan studera och gå i skola. Behovet av assistenttjänster kan grundas i inläringssvårighet, handikapp eller svårigheter med sociala situationer. Att stödja eleven så att denna med tiden kan ta allt större ansvar för inläringssuppgifterna samt klara sig utan assistent är syftet med just assistenttjänsterna. (JHL, 2011, s. 14). Förutom ovanstående beskrivning över själva grunden för skolgångsbiträdens

uppgifter visar forskning att varierande roller tillkommer i arbetet för skolgångsbiträden, och dessa presenteras härnäst.

2.3 Skolgångsbiträdens roller

Det finns en betydande mängd forskning som har forskat och analyserat vilka roller som skapas kring yrkeskåren skolgångsbiträden. En gemensam faktor för forskningen är att de påvisar hur otroligt mångfacetterad rollen som skolgångsbiträde verkar vara. Den mångfacetterade rollen kombineras tillika med en stor ämnesövergripande verksamhet som sträcker sig över ett brett ämnesspektrum. Samtidigt kan dock ett mönster ses utgående från både internationell forskning och inhemska forskning, som pekar på roller som återkommer i materialen. Dom olika begreppen och dimensionerna som framkommer i forskningen kan bindas samman och omformuleras till gemensamma övergripande dimensioner som tangerar samma tematik, vilket görs avslutningsvis.

Kapitlets innehåll utgår främst från forskning gjord av Sharma & Salend (2016), Takala (2007) samt Leikas & Rantio (2003). Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL hänvisar angående roller i sin handbok för elevassistenter (2011) till Leikas & Rantios material. Handboken det syftas på i sammanhanget är den som nämndes i kapitel 2.1.

Sharma & Salend (2016) har utfört en systematisk litteraturstudie över existerande forskning med utgångspunkt i följande forskningsfrågor: (a) “What roles are TAs assuming to support educators and students in inclusive classrooms, (b) How do the roles performed and supports provided by TAs in inclusive classrooms impact students, educators and inclusive education and (c) What factors influence the performance of TAs in inclusive classrooms?” (s. 119, 2016.) Begreppet “TA” är författarnas förkortning på begreppet *teaching assistants*, med andra ord svenskans begrepp assistent. Den fråga som är relevant för denna avhandling är fråga (a): *What roles are TAs assuming to support educators and students in inclusive classrooms*. Författarna fann 37 studier som gav data från totalt 11 länder gällande denna fråga.

Sharma & Salends svar från litteraturöversikten över den aktuella frågan kan huvudsakligen sammanfattas i 11 kategorier. Dessa kategorier som är fritt översatta är följande: (1) administrativa-/kontorsuppgifter, (2) personlig omskötsel, (3) mellanhand mellan lärare och elev, (4) övervakning av elever vid icke klassrumsaktiviteter, (5) pedagogisk roll, (6) socialiseringsroll, (7) fostrande roll, (8) förbereda material, (9) ta beslut kring inläring och

läroplan, (10) styra elevers uppförande samt (11) instruera individer samt små grupper med funktionsvariationer. Av dessa 11 kategorier påstår författarna att de två sistnämnda kategorierna är dom mest betydande uppgifterna i det dagliga arbetet för skolgångsbiträden. Påståendet styrks delvis av Takalas (2007) forskning. Takala har studerat 14 skolgångsbiträden i 7 olika skolor i Helsingfors under sammanlagt 60 lektioner. Studien visade att just hälften av skolgångsbiträdens arbetstid ägnades till att assistera en elev. Man bör dock här påpeka att skillnad i formulering möjligtvis kan påpeka en viss skillnad i vad författarna menar. För att citera exakt så menar Sharma & Salend följande:

Providing individualized and small group instruction to students with disabilities and managing student behaviours appeared to be the major instructional roles of TAs. (Cameron, 2014 m.fl., refererat av Sharma, Salend, 2016).

Takala benämner saken som *assisting the pupil*: "This category included help of all kinds, for example, with mathematics, finding the right book, or locating the right place from which to read" (2007, s.53.) Takala har således en bredare definition som innefattar konkreta och kontinuerliga åtaganden i undervisningen, medan Sharma & Salends påstående kan tolkas som att endast gälla muntliga instruktioner.

Förutom kategorin *assisting the pupil* kategoriserar Takala 10 andra åtaganden som iakttogs i studien: (1) assistera läraren, (2) assistera/undervisa individ, liten grupp eller halva klassen, (3) undervisa hela klassen, (4) diskutera med läraren, (5) diskutera med elev, (6) styra uppförande, (7) observera i klassen, (8) omskötsel av elev, (9) fysiska förflyttningar samt (10) organisera/förbereda material inför lektion. Takala kategoriserar avslutningsvis dessa uppgifter i tre dimensioner: direkt arbete, handledning och individuell undervisning samt indirekta uppgifter. (2007, s.53).

Sist ut att presenteras är Leikas & Rantios (2003) kategoriseringar. Författarna har observerat samt intervjuat 14 skolgångsbiträden i sex olika skolor i Finland. Författarnas kategoriseringar är liknande de som Takala presenterade, med en par undantag. Leikas & Rantio kategoriserar sju kategorier: (1) assistera läraren, (2) assistera eleven, (3) handleda i inläringssituationer, (4) vikariera läraren, (5) stöd för fostran, (6) medlem i team för specialundervisning samt slutligen (7) allt i allo. Leikas & Rantios kategorier kan uppfattas som sammanfattande för de övriga författarnas kategorier.

Härnäst organiseras de olika presenterade kategorierna i gemensamma kategorier generaliserande för det som forskarna har funnit i sina undersökningar. Utifrån de presenterade

forskarnas kategorier kan man sammanfatta materialet till fem gemensamma kategorier som är beskrivande för skolgångsbiträdens roller. Dessa fem kategorier är följande: a) medhjälpare åt lärare, b) direkt/indirekt pedagog, c) vara skötare, d) vara fostrare samt e) vara tillgänglig extra person till kontinuerliga uppgifter.

Att skolgångsbiträdet är *medhjälpare åt klassläraren* framkommer i forskningen kunna inbegripa två olika dimensioner. Den ena dimensionen av att vara medhjälpare är att förbereda och göra material åt klassläraren eller andra liknande praktiska förberedelser. Den andra dimensionen är att skolgångsbiträdet är en resurs vid så kallade externa göromål. Med externa göromål menar jag i sammanhanget utflykter, simhallsbesök och så vidare. Skolgångsbiträdet agerar som extra övervakare och hjälpare åt klassläraren.

Den andra kategorin *direkt/indirekt pedagog* har utgående från forskningen framkommit vara den mest betydande uppgiftskategorin och det som tar mest tid av arbetsdagen. Med *direkt pedagog* menas att skolgångsbiträdet agerar som vikarie för klasslärare. Att skolgångsbiträdet agerar *indirekt pedagog* betyder att skolgångsbiträdet handleder och instruerar enskilda elever eller mindre grupper. Dyligt arbete visar sig dock ibland få annan karaktär, där Leikas & Rantios forskning pekar på att utrymmesbrist och situation leder till att skolgångsbiträden ibland används till undervisningsuppgifter (2003, s. 22.) Sharma & Salend hänvisar till forskning gjord av Webster, m.fl (2010) som visade att över halva tiden gick åt till att just ge direkt pedagogisk handledning till elever med funktionsnedsättningar (2016, s. 122.) Sharma & Salend fortsätter med att hänvisa till Suter & Giangreco (2008) samt Giangreco, Suter & Hurley (2013) där deras forskning visade att uppemot 75% av skolgångsbiträdens arbetstid gick åt till att handleda elever.

Att skolgångsbiträden agerar *skötare* skulle även kunna formuleras som att skolgångsbiträden assisterar eleverna. Begreppet *skötare* har dock i sammanhanget en mera vårdande betydelse. Kategorin innebär att skolgångsbiträden hjälper till med vardagliga och kontinuerliga praktiska uppgifter såsom påklädnad och hjälp med maten (Leikas, Rantio, 2003, s. 20.) Takala inbegriper även uppgifter av mera stödjande karaktär som till exempel att trösta ledsen elev eller föra dem till skolhälsovårdare. Takala lyfter även fram en medicinsk aspekt där skolgångsbiträden kan sköta om medicinering vid till exempel diabetes (2007, s. 53.)

Att *vara fostrare* innebär att skolgångsbiträden har en socialiseringsroll och stöder elevernas beteende. Att styra elevers beteende framkom i Sharma & Salends översikt höra till den näst mest betydande uppgiften vid sidan om att assistera elever. Som Takala indirekt nämner så

består socialiseringsrollen även av naturliga, vardagliga interaktioner såsom att skolgångsbiträden pratar och för en dialog med eleven. Att skolgångsbiträden agerar fostrare är relativt självklar så till vida att skolan som helhet har en fostrande roll, vilket leder till att skolans hela personal har ett fostringssansvar. Fostrandet framkommer i läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) på till exempel sidan 31: “Varje skola som ger grundläggande utbildning har som uppdrag att undervisa och fostra” (Utbildningsstyrelsen, 2014.) Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL nämner även följande i sin handbok under rubriken *Allmän befattningsbeskrivning*: “arbetet består i enlighet med lagen om grundläggande utbildning i att stödja elevens fostran” (2012, s. 7.)

Den sista kategorin *vara tillgänglig extra person till kontinuerliga uppgifter*, kan kanske upplevas som den mest diffusa kategorin. Det som menas med kategorin kan kortfattat summeras som att skolgångsbiträden är allt i allo. Skolgångsbiträdena blir dirigerade till uppgifter som kontinuerligt bör skötas, som till exempel koka kaffe eller vattna växter. Kategorin är med andra ord sammanfattande för uppgifter som är utmanande att kategorisera i någon specifik kategori och som egentligen inte heller går att ha med i en arbetsbeskrivning. Det skulle kanske skapa förundran om det i en jobbannons som skolgångsbiträde skulle stå att en del av arbetet är att vattna blommor.

Sammanfattningsvis visar forskning att skolgångsbiträdens roller många gånger är relativt praktiska och konkreta. Uppgifterna kan vara att förbereda undervisningsmaterial, hjälpa yngre barn med ytterkläder eller att vara extra resurs vid simhallsbesök eller liknande. Det framkommer samtidigt att största delen av arbetstiden går åt till att handleda och instruera enskilda elever samt större grupper. Enligt forskningen tillägnas största delen av arbetstiden för skolgångsbiträden med att vara pedagog för ett begränsat antal elever.

2.4 Historisk tillbakablick

Som det presenterades i föregående kapitel har skolgångsbiträden i dagens skola en mångfacetterad roll. En betydande del av deras roll är av praktisk karaktär: skolgångsbiträdena kan förbereda material för klassläraren, ha omskötsel av elev samt vara en hjälpande hand när till exempel utflykter görs. Skolgångsbiträdena kan dock även ses ha en betydande pedagogisk, fostrande samt social roll. Deras roll är idag således långt ifrån endast av praktisk karaktär.

För att reflektera över vad skolgångsbiträdens roll har utvecklats till, behöver man kortfattat blicka tillbaka och se yrkesgruppen i en historisk kontext. Att hitta relevant material som ingående beskriver arbetet som skolgångsbiträde vid bildandet av yrkeskåren, är utmanande möjligtvis på grund av att yrkeskårens historia är diffus. I sammanhanget blir lagstiftning och styrdokument beskrivande för den dåvarande synen på arbetet, samt att den kan återspegla den förändring som skett i jämförelse med uppdaterad lagstiftning. Som utgångspunkt i den historiska beskrivningen agerar främst Leikas & Rantios material (2003) men även som sagt lagstiftning och styrdokument.

Skolgångsbiträden är ingen nyligen uppfunnen yrkesgrupp. Skolgångsbiträden i Finland fick sin start i Nyland, närmare bestämt kommunen Esbo år 1967 (Silvolahti, 1991, refererat av Leikas, Rantio, 2003.) Dom två nya tjänsterna var som hjälpare av praktisk karaktär. Det dröjde dock till grundskolelagen år 1983 före skolgångsbiträdena blev omnämnda i lag. I lagen framfördes att svårt handikappade barn kan ha skolgångsbiträde. Att yrkeskåren aktualiserades vid just 1980 – talets början, kan ses som ett resultat av en förändrad syn och diskussion i Norden kring just särskolor och elever med funktionsnedsättningar. Nedanför presenteras kortfattat utvecklingen kring hanteringen av elever med funktionsnedsättningar.

Berthén (2007) menar att det i Norden från 1960 – talet fördes två diskussionsspår. Det ena spåret hade en samhällsbetonning och kretsade kring begrepp som frihet, likvärdighet och marginalisering. Personer med funktionsnedsättningar som var satta i särskolor ansågs vara marginaliserade och generellt utanför samhället, inklusive små möjligheter till inflytande och makt (Egelund, m.fl., 2006, refererat av Berthén, 2007, s. 26.) Samhällsdiskussionen kombinerades med rapporter och reportage som visade på omänskliga förhållanden från bland annat de så kallade sinnesslövärdanstalterna. Nyheterna resulterade i reaktioner i samhället inklusive krav på förändring. (Graninger, Lovén, 1994, refererat av Berthén, 2007.)

Det andra diskussionsspåret grundade sig i en socialpolitisk vision om normalt samhällsdeltagande som skulle bryta det differentierade och segregerade samhället som ansågs vara rådande i Norden. Funderingarna handlade med andra ord om inkludering. Personer med funktionsnedsättningar skulle ses som likvärdiga.

Enligt Leikas & Rantio förflyttades träningskolorna i Finland år 1985 från socialväsendet till utbildningsväsendet (2003, s. 9.) Detsamma verkade gälla i Sverige när Berthén menar att “det politiska ansvaret för utbildningen överfördes 1985 från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet och särskolan underställdes skollagen” (2007, s. 32.) Ström (2013)

påpekar dock att specialskolor som särskild skolform avslutades redan år 1983. Möjlighet till att inrätta specialklass inom vanliga grundskolor blev möjligt, men där realiteten inte uppvisade några dramatiska förändringar. De så kallade särskolorna bytte ibland skepnad och blev grundskolor för specialundervisning.

Följande förändring skedde kring år 1994 där Salamancadeklarationen tydligt tog ställningstagande för ett inkluderat skolsystem. I läroplanen för den grundläggande undervisningen 1994 formulerade man att “elever med inlärningssvårigheter som beror på funktionsnedsättning eller sjukdom bör överväga undervisning inom allmänundervisningen”. (Utbildningsstyrelsen, 1994, refererat av Ström, 2013). Kring millennieskiftet kom nästa reform av utbildningslagen och läroplansgrunder, där målet kortfattat var att specialundervisningen i högre grad skulle integreras med den allmänna undervisningen. Elever i behov av omfattande och kontinuerligt stöd överfördes till specialundervisning som medförde extra resurser för kommunen till dessa elever. (Ström, 2013.) Resultatet blev att allt fler överfördes till specialundervisning, med en ökning på 5% på 10 år (Kumpulainen, 2010, refererat av Ström, 2013.) Utvecklingen blev att närmare 10% av eleverna hade specialundervisning på heltid, vilket inte sågs som positivt i relation till tankesättet om likvärdighet och jämlikhet. Resultatet ledde fram till utvecklingen av trestegsstödet som implementerades 2011 och som är rådande ännu i skrivandets stund.

Hur såg då skolgångsbiträdens arbetsbild ut i en historisk kontext? Som det nämndes tidigare så var yrkesrollen inledningsvis av ren praktisk karaktär. I skolstyrelsens styrdokument år 1985 började uppgifterna mera regleras. Uppgifterna som definierades till skolgångsbiträden var att hjälpa de handikappade i de kontinuerliga aktiviteterna under skoldagens lopp. Skolgångsbiträden skulle även delta vid sidan om läraren med fostran och handledning av de handikappade under lärarens översyn. Dessutom skulle elevens positiva självkänsla och självständighet stärkas för att möjliggöra skolans målsättningar. (Leikas, Rantio, 2003, s. 9). I ovanstående redovisning går det att urskilja två tydliga dimensioner. Den ena dimensionen är att uppgifterna redan vid 1980 – talet var flerdimensionell för skolgångsbiträden, dock med en betoning på de praktiska aktiviteterna. Den andra dimensionen som kan märkas är att skolgångsbiträden formuleras tydligt som underställda klassläraren.

En utveckling kan ses följande gång i lag om grundläggande utbildning 628/1998, där det i paragraf 31 omnämns rätten att få varierande stödinsatser för elever med funktionsnedsättning:

Undervisningen samt läroböcker och andra läromedel, arbetsredskap och arbetsmaterial som behövs vid undervisningen är avgiftsfria för eleverna. Handikappade elever och andra elever i behov av särskilt stöd har dessutom rätt att avgiftsfritt få sådana tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster, särskilda hjälpmedel samt tjänster som ordnas med stöd av paragraf 39 vilka är en förutsättning för att de skall kunna delta i undervisningen. (Utbildningsministeriet, 1998)

Den juridiska terminologin har härmed förändrats från att år 1983 formulera att svårt handikappade barn kan ha skolgångsbiträde, till att år 1998 formulera att även övriga elever i behov av särskilt stöd har rätt till varierande stödinsatser för att kunna inkluderas i den ordinarie undervisningen. Skolgångsbiträden kan ses ha gått från att ha varit praktiska hjälpare till svårt handikappade elever, till att bli inkluderade i en specialpedagogisk kontext. Begrepps användningen påpekar även här skillnaden i klientelet som skolgångsbiträden har hand om. När man år 1983 talar om svårt handikappade elever, kan ju detta med stor relevans tolkas som gravt fysiskt funktionshindrade, alternativt gravt intellektuella nedsättningar. Skolgångsbiträdens klientel är inte samma i dagens kontext som det var vid yrkesgruppens inledning, vilket man behöver observera i sammanhanget. I lag om grundläggande utbildning (628/1998) finns dock överhuvudtaget ingen juridisk reglering av skolgångsbiträdens yrkesutövning. Begreppet skolgångsbiträde nämns inte, varav en tolkning då kan vara att yrkesgruppen inte heller egentligen existerar i en juridisk mening. Begreppet som förekommer är biträdestjänster. När inte yrkesgruppen verkar existera i lagen om grundläggande utbildning så blir det även svårt att juridiskt specificera och reglera deras arbete. Som motsats kan nämnas till exempel paragraf 36 i lagen om grundläggande utbildning, där rektor och lärares befogenheter i disciplin uttryckligen beskrivs.

Sammanfattningsvis utgående från det material som har presenterats har skolgångsbiträden som yrkesgrupp funnits redan från 1967. Uppgifterna under 1970 och 1980 - talet kan i dagens kontext mera tolkas varit liknande personligt skolgångsbiträde, med främst praktiska göromål och omskötsel av elever med svåra nedsättningar. Från 1980 – talet skedde förändringar i synen på funktionsnedsatta personer. Även organiseringen av träningskolor förändrades från att ha varit underställd socialväsendet till att börja tillhöra utbildningsväsendet. Utvecklingen från och med 1980 – talet har eftersträvat begrepp såsom inkludering och “en skola för alla”, där grundskolelagen 1998 tydligt påpekar att både handikappade elever och övriga har rätt till biträdestjänster, samt övriga möjliga stödtjänster för att kunna delta i den ordinarie undervisningen. Reformen under 2000 – talet har haft som målsättning att stärka inkluderingen och bryta segregering och indelning mellan “specialundervisning” och “normal undervisning”.

2.5 Utvecklingen av stödundervisning

Innan vi reder ut utvecklingen av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen efter införandet av trestegsstödet, är det skäl att kortfattat beskriva de stödinsatser som är gällande inom dagens grundläggande utbildning. Genom att beskriva den rådande modellen för stödundervisning, fås i ett senare skede en större förståelse för vad som egentligen presenteras angående utvecklingen kring just stödundervisning.

Som det sammanfattades i ovanstående kapitel så har ett flertal reformer genomförts med syftet att öka inkluderingen av elever med funktionsnedsättning i den ordinarie undervisningen, kombinerat med målet att minska uppdelningen mellan “special”- och “normal” undervisning. Den senaste reformen som implementerades år 2011 kallas kortfattat för *trestegsstödet*. Det som kan sägas vara specifikt nytt i reformen är det *intensifierade stödet*. I läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 sammanfattas stödmodellen på följande sätt:

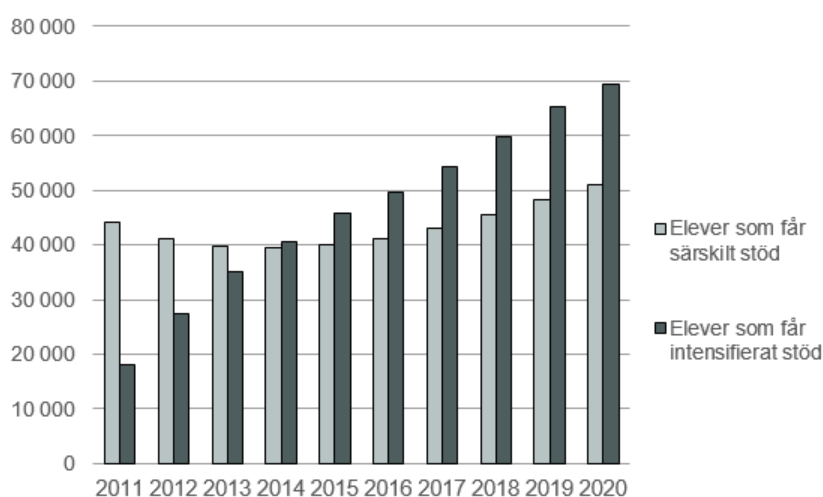
Det finns tre nivåer av stöd för lärande och skolgång: allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Av dessa kan en elev få stöd på endast en nivå åt gången. Stödformer som nämns i lagen om grundläggande utbildning är till exempel stödundervisning, specialundervisning på deltid, tolknings- och biträdestjänster samt särskilda hjälpmedel. Dessa stödformer kan användas på alla de tre nivåerna av stöd, antingen enskilt eller samtidigt så att de kompletterar varandra. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 62).

Den första nivån i modellen är *allmänt stöd*. Stödet innebär att enstaka pedagogiska lösningar eller handledning sätts in i ett tidigt skede i den löpande undervisningen när behov finns, som görs för att påverka en situation som uppstått. Några särskilda utredningar eller beslut krävs inte. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 64). *Intensifierat stöd* som är den andra nivån, innebär att eleven kontinuerligt behöver stöd eller flera former av stöd. I dylika fall görs en pedagogisk bedömning samt en plan för elevens lärande, som regelbundet utvärderas och följs upp. Stödet är mera omfattande och långvarigt än det allmänna stödet och inbegriper till exempel specialundervisning på deltid eller individuell handledning. Det intensifierade stödet ges i den ordinarie undervisningen genom flexibla undervisningsarrangemang. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 64). Den sista kategorin är *särskilt stöd*. Särskilt stöd innebär följande:

Särskilt stöd innefattar specialundervisning och annat stöd som eleven behöver och har rätt till enligt lagen om grundläggande utbildning. Specialundervisningen och det övriga stöd som eleven får ska bilda en systematisk helhet. Alla former av stöd som fastställs i lagen om grundläggande utbildning kan användas. Särskilt stöd ges antingen inom den allmänna läroplikten eller inom en förlängd läroplikt. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 67).

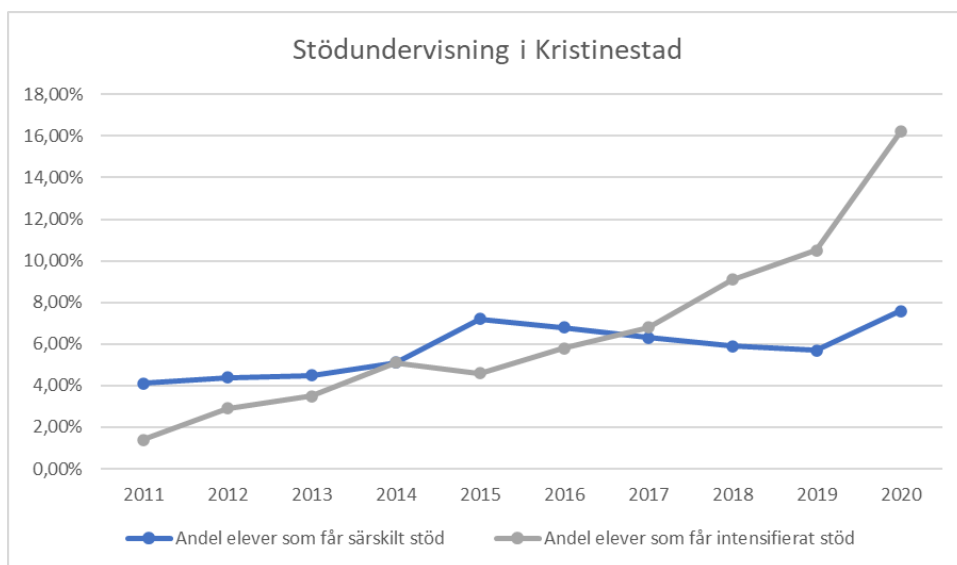
Särskilt stöd ges alltså till elever som inte genom de två andra stödformerna når upp till mål kring växande, utveckling och lärande. Annat stöd förutom specialundervisning kan vara handledning, individuell elevvård, biträdestjänster samt övriga hjälpmedel. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 67).

Som det har nämnts tidigare i denna avhandling var en del av syftet med reformeringen av stödundervisningen att minska på den allt ökande andelen elever i specialundervisning. På nationell nivå inom den grundläggande utbildningen syns en betydlig ökning av antalet elever med intensifierat stöd. Även en ökning med elever inom det särskilda stödet har skett men där ökningen inte är i närheten av lika stor som ökningen av elever med intensifierat stöd. Figuren nedanför föreställer den nationella ökningen av elever inom särskilt- samt intensifierat stöd. Statistiken är utgående från utbildningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen.

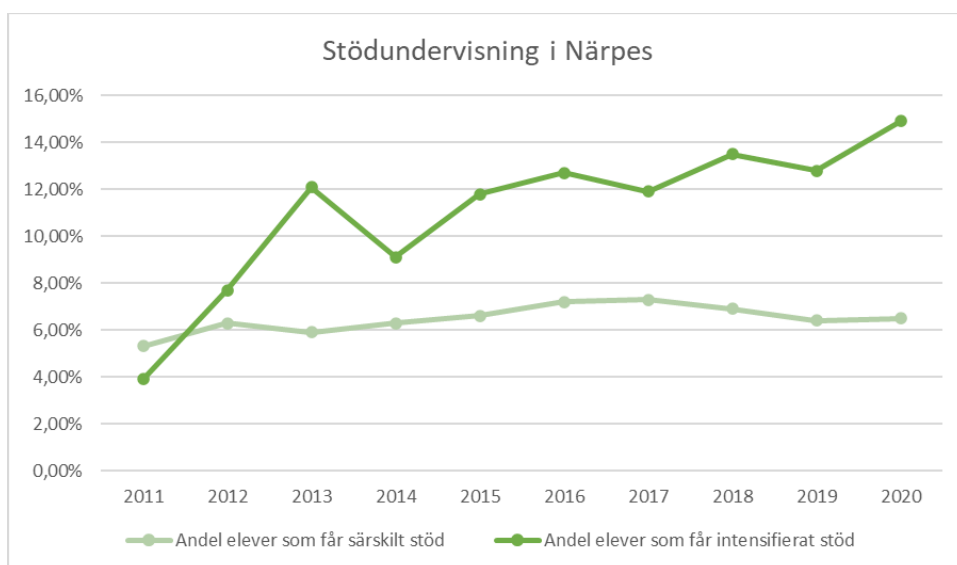

Figur 1. Diagram över ökning av elever inom särskilt- samt intensifierat stöd nationellt.

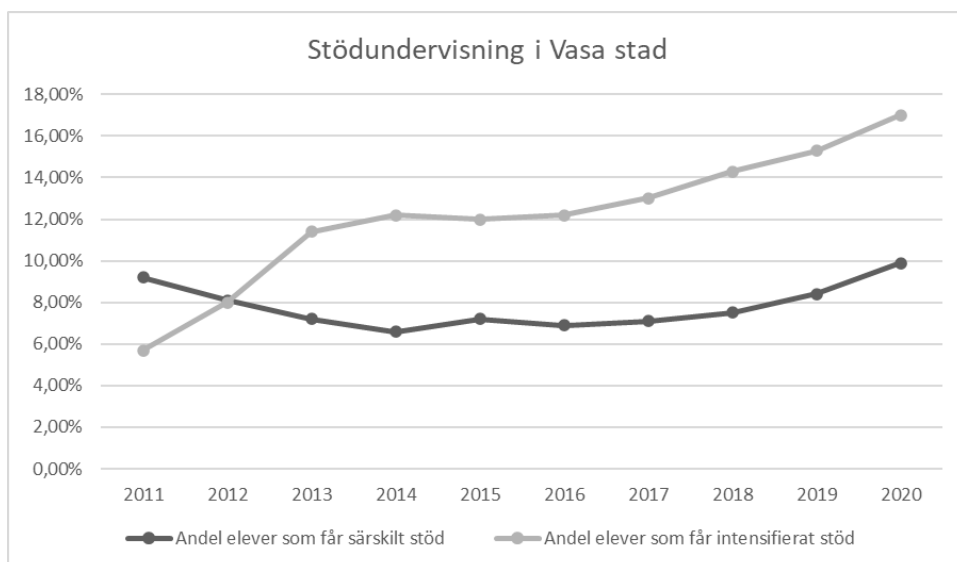
Som figuren visar var antalet elever inom det intensifierade stödet vid modellens inledning år 2011 kring 18 000. Antalet elever inom det intensifierade stödet har sedan dess varit konstant ökande och uppgår år 2020 till närmare 70 000 elever, eller 12,2%. Antalet elever inom särskilt stöd har endast ökat med cirka 5 000 på nästan 10 år utan konstant ökning. Liknande trend kan ses när man analyserar statistik från kommuner. Nedanför presenteras exempel på tre kommuner och deras utveckling av stödundervisning. Kommunerna är Kristinestad, Närpes och Vasa. Även denna statistik är utgående från utbildningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen.

Figur 2. Diagram över utveckling av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen i Kristinestad. Allmänt stöd är ej inräknat.

Figur 3. Diagram över utveckling av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen i Närpes. Allmänt stöd är ej inräknat.

Figur 4. Diagram över utveckling av stödundervisning inom den grundläggande utbildningen inom Vasa stad. Allmänt stöd är ej inräknat.

Som det kan ses utifrån figurerna är alla värden högre år 2020 än vid trestegsstödets början år 2011. Speciellt den nya stödformen intensifierat stöd har ökat markant. Alla ovanstående kommuner visar på en kraftig ökning av denna stödform, där Kristinestad visar den kraftigaste ökningen från 1,4% till 16,2%. Tendensen i alla kommuner verkar vara stigande andel elever i det intensifierade stödet.

I Närpes stads verksamhetsberättelser framkommer tydligt antalet skolgångsbiträden inom den grundläggande utbildningen, där man kan se en förändring mellan åren 2017 och 2019. Våren 2017 var antalet skolgångsbiträden 27. Hösten 2017 var antalet 29. Till våren samt hösten 2018 hade antalet ökat till 30 respektive 34. Hösten 2019 hade antalet minskat till 33. Antalet är fördelat på sju lågstadieskolor samt ett högstadium. I sammanhanget bör påpekas att antalet lärare på heltid även hade ökat med 11 mellan åren 2017 och 2019. Det är även skäl att påpeka att totala antalet elever hade ökat med 60 mellan åren 2017 och 2020. Dock formuleras orsaken till att fler skolgångsbiträden har anställts med exakt samma mening i alla tre verksamhetsberättelser för åren 2017, 2018 samt 2019: “ökningen av skolgångsbiträden har skett med anledning av ett ökat antal elever med stora behov av stöd i skolgången” (Närpes stad, 2017, s. 70.)

Kommunen Kristinestads verksamhetsberättelser presenterar ej antalet skolgångsbiträden, men där en sammanräkning av antalet utgående från kommunens webbsida ger resultatet 31

skolgångsbiträden för läsåret 2021 fördelat på 4 lågstadieskolor och två högstadieskolor. För Närpes del så framkommer inte heller uppgifter kring antalet skolgångsbiträden i verksamhetsberättelserna för åren 2020 och 2021. Vid eftersökningar har det dock framkommit uppgifter kring antalet anställda skolgångsbiträden. En betydande problematik med uppgifterna kring antalet skolgångsbiträden för åren 2020 och 2021 är att daghemsbiträden, eftisledare samt skolgångsbiträden i förskola även räknas med i antalet. Även skolgångsbiträden inom morgon- och eftermiddagsverksamhet ingår, som ofta är samma personer som inom den grundläggande utbildningen. Det går således tyvärr inte att fastställa exakt antal skolgångsbiträden inom specifikt den grundläggande utbildning för åren 2020 och 2021. År 2021 var dock 60 anställda som skolgångsbiträden inklusive daghemsbiträden och eftisledare, vilket är en minskning från föregående år. Om man på samma sätt ser till totala antalet skolgångsbiträden inklusive daghemsbiträde och eftisledare för tidsperioden våren 2017 till hösten 2018, så skedde en ökning från 56 våren 2017 till 70 hösten 2018. Hösten 2019 hade antalet minskat till 64. Skolgångsbiträden för morgon- och eftermiddagsverksamhet har exkluderats i alla nämnda beräkningar. Det totala antalet för år 2021 ger således sken av en minskning i det totala antalet anställda inom de nämnda kategorierna.

2.6 Utbildning till skolgångsbiträde

Utbildning till skolgångsbiträde går åtminstone i finlandssvensk kontext under ett flertal olika benämningar. En officiell utbildningslinje med ett tydligt namn som anger att det är frågan om utbildning av skolgångsbiträden, existerar inte. Utgående från webbsidan för Yrkesakademin i Österbotten (i fortsättningen YA) går beteckningen på utbildningslinjerna under namnet examen i pedagogisk verksamhet och handledning, som i sin tur grupperas i olika inriktningar. Gemensamt är att utbildningslinjerna ger den studerande behörighet att verka inom den pedagogiska miljön, dock med en viss oklarhet.

I en finlandssvensk kontext och framför allt i Österbotten är YA en betydande aktör inom yrkesutbildning och vuxenutbildning till de flesta praktiska yrken. Gällande utbildning kring skolgångsbiträden är en övergripande utbildningslinje speciellt relevant; yrkesexamen i pedagogisk verksamhet och handledning. Denna utbildningslinje grupperas dock in i fyra inriktningar, inom yrkesakademin kallat kompetensområden. Dessa fyra kompetensområden är handledning, pedagogisk verksamhet, familjedagvårdare samt handledning av skolgång och morgon- och eftermiddagsverksamhet. Alla nämnda kompetensområdena är i olika grad

relevanta för kapitlets tematik. Undantaget är familjedagvårdare som såsom namnet antyder handlar specifikt om småbarnspedagogik.

Gemensamt för de nämnda kompetensområdena är en av examensdelarna: *Yrkesmässig verksamhet och arbetslivskunnande inom pedagogisk verksamhet och handledning*. Examensdelen består av 20 kompetenspoäng. En annan gemensam aspekt är att kompetensområdena fodrar 150 stycken kompetenspoäng. På egrunder står även följande gemensamma aspekt för kompetensområdena:

Den som har avlagt examen stöder tillväxt och utveckling hos dem som ska handledas samt stöder uppbyggandet av individens positiva självbild och självkänsla. Hen identifierar, förebygger och ingriper vid situationer med mobbning och trakasserier. Den som har avlagt examen kan handleda både individer och grupper, i sitt arbete identifiera de som behöver särskilt stöd och kan stödja deras funktionsförmåga och lärande. Hen ser till att verksamhetsmiljön är ändamålsenlig och trygg. (egrunder, 2018)

Ur ovanstående kortfattade stoff kan flertalet intressanta faktorer utläsas relaterat till skolgångsbiträdens roll i dagens grundläggande utbildning. Inledningen av citatet poängterar den vuxnes roll i barnets sociala utveckling och inläring. Man kommer dock snabbt in på praktiska åtaganden såsom förebyggande och ingripande vid mobbning. Påpekandet om särskilt stöd är alarmerande såtillvida att benämningen särskilt stöd betyder den högsta stödnivån i trestegsstödet. Vad citatets avslutande mening har att göra med yrkesgruppens uppgift är oklart.

Dom olika kompetensområdena skiljer sig i examensstruktur samt i vad examen ger för kunskande. Som det nämndes tidigare så innehåller alla de nämnda kompetensområdena en gemensam obligatorisk examensdel. Övriga valbara examensdelar är även gemensamma med undantag för kompetensområdet för handledning av skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet, där en valbar examensdel är *genomförande av en pedagogisk verksamhetskultur i småbarnspedagogik*. Dom gemensamma valbara examensdelarna presenteras nedanför.

Namn på examensdel	kompetenspoäng
Kulturell mångfald i pedagogisk verksamhet och handledning	20
Användning av dramauttryck i pedagogisk verksamhet och handledning	10
Användning av visuellt uttryck i pedagogisk verksamhet och handledning	10

Användning av musikaliskt uttryck i pedagogisk verksamhet och handledning	10
Handledning i grundläggande färdigheter i läsande och skrivande på svenska	10

Figur 5. Valbara examensdelar.

Nedanför presenteras de olika kompetensområdena utgående från egrunder. Innehållet i examensstrukturerna samt citaten diskuteras därefter.

2.6.1 Kompetensområdet för handledning

I egrunder står följande om kompetensområdet för handledning:

Den som har avlagt kompetensområdet för handledning behärskar krävande klient- och handledningssituationer med personer i olika åldrar. Hen kan handleda individer och grupper samt använda ett sektorsövergripande nätverk i sitt arbete. Hen genomför livslång handledning av personer med olika bakgrund till exempel vid förändringar i olika livsskeden, vid en sysselsättningsprocess eller för att främja barns, ungas och familjers välbefinnande. (egrunder, 2018)

Kompetensområdet för handledning har minst obligatoriska examensdelar. Endast den gemensamma examensdelen för alla kompetensområdena är obligatorisk. Studeranden ska i detta område välja två examensdelar av totalt tre. Examensdelarna är *Skydd av barn och unga i pedagogisk verksamhet och handledning*, *handledning i kompetens och anställbarhet* samt *handledning av vuxna i olika livssituationer*.

2.6.2 Kompetensområdet för pedagogisk verksamhet

I egrunder står följande om kompetensområdet för pedagogisk verksamhet:

Den som avlägger kompetensområdet för pedagogik kan arbeta i enlighet med de nyaste målen inom pedagogisk verksamhet och handledning och enligt föreskrifter i synnerhet inom småbarnspedagogik. Hen kan mångsidigt använda olika arbetsmetoder och klarar av att arbeta även i krävande miljöer i multiprofessionellt samarbete. (egrunder, 2018)

Kompetensområdet för pedagogisk verksamhet har 90 obligatoriska kompetenspoäng. Förutom den gemensamma examensdelen ska studerande studera examensdelarna *att svara*

mot barnets behov av stöd i samarbete med vårdnadshavarna samt genomförande av en pedagogisk verksamhetskultur i småbarnspedagogik.

2.6.3 Kompetensområdet för handledning av skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet.

I egrunder står följande om kompetensområdet för handledning av skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet:

Ledare för skolgång och morgon- och eftermiddagsverksamhet deltar i stödjandet och handledningen av tillväxt och funktionsförmågan hos personer i olika åldrar. De kan främja lärande tillsammans med läraren och övrig undervisningspersonal. De kan arbeta självständigt och systematiskt vid handledning i morgon- och eftermiddagsverksamhet. (egrunder, 2018)

Examensstrukturen för detta kompetensområde innehåller mest obligatoriska examensdelar, 130 obligatoriska kompetenspoäng av totalt minst 150 för examen. Dom obligatoriska examensdelarna specifika för kompetensområdet är följande: *handledning av eleven och handledning i lärande, att svara mot behovet av stöd i miljöer för lärande och handledning samt handledning i morgon- och eftermiddagsverksamhet.*

2.6.4 Övriga utbildningsmöjligheter

Ovanstående kapitel fokuserade och diskuterade främst yrkesakademien i Österbotten. Det bör dock poängteras att YA inte är den enda aktören som erbjuder utbildning. Övriga aktörer är främst Prakticum och Axxell. Utgående från webbsidan för Prakticum erbjuder Prakticum samma utbildningslinje som YA, alltså yrkesexamen i pedagogisk verksamhet och handledning. Skillnaden för Prakticum är att endast linjen ledare för skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet erbjuds, samt att en del av examen verkar bestå av studier kring främjande av mental hälsa hos barn. På Praktikums webbsida har man även tydligare information kring utbildningen där man presenterar att “som ledare för skolgång och morgon- och eftermiddagsverksamhet stöder, handleder och assisterar du barn, ungdomar och vuxna i miljöer inom fostran, undervisning och det sociala området” (Practicum, 2021.)

Axxell är en annan aktör inom finlandssvensk utbildning. Utgående från Axxells webbsida erbjuds inte utbildningslinjerna som på Prakticum eller YA. Utbildningslinje som erbjuds på

Axxell är ungdomsledare – grundexamen i pedagogisk verksamhet och handledning. Enligt informationen utgående från Axxells webbsida inser man dock att utbildningen riktar sig mera till stödande av äldre barn. Studierna cirkulerar likväl kring utvecklingspsykologi, socialpsykologi, samhällsstrukturer samt förebyggande stödtjänster för ungdomar. (Axxell, 2021).

2.6.5 Sammanfattande diskussion kring utbildningen

Vardera namnsättningen på kompetensområdena samt citaten i anslutning till dessa, kan relateras till skolgångsbiträdens arbetsbeskrivning. En del av syftet med att lyfta fram kompetensområdena så utförligt som ovanför är att påvisa kopplingen mellan kompetensområdets namn och dess innehåll, som i dessa fall inte är helt kompatibla med varandra enligt skribentens inledande tolkning. Till exempel kompetensområdet för pedagogisk verksamhet skulle kunna kopplas starkt samman med den grundläggande utbildningen och pedagogiskt arbete med elever. Detta verkar inte vara fallet. Denna tanke verkar bättre passa in på kompetensområdet för skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet, där ordet skolgång i stället skulle kunna ersättas av pedagogik för att bättre motsvara det stoff som examen innehåller. Begreppet handledning har en betydande roll i skolgångsbiträdens arbetsbeskrivning. I kompetensområdet för handledning verkar dock begreppet ha en annan betydelse och inte ha att göra speciellt mycket med pedagogisk verksamhet. Kompetensområdet för handledning verkar ha minst att göra med utbildning av skolgångsbiträden i jämförelse med dom två andra nämnda områdena. Kompetensområdet för skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet verkar utgående från skribentens tolkning av examensinnehåll och examensbeskrivning vara närmast syftet att utbilda skolgångsbiträden.

Sammanfattningsvis visar kapitlen tydligt att det åtminstone i en finlandssvensk kontext inte existerar en uttalad utbildningslinje för skolgångsbiträden. Däremot framställs kompetensområdet för handledning av skolgång samt morgon- och eftermiddagsverksamhet vara väldigt nära en utbildningslinje till skolgångsbiträde. Utbildningslinjen kopplas dock starkt samman med just eftermiddagsverksamhet. Man bör i sammanhanget observera att utbildningen oavsett är en yrkesexamen med begränsade studier inom pedagogik.

2.7 Ekonomisk ställning och anställningsförhållanden

I ovanstående kapitel presenterades utbildningsmöjligheter om man strävar efter ett yrkesliv som skolgångsbiträde. Vad har man då att förvänta sig som belöning i form av lön när man kämpat sig igenom studierna och är utexaminerad?

Inledningsvis när man diskuterar löner, bör man vara förstående för att löneberäkningar inom vissa sektorer är komplicerade. När man talar om löner kompliceras diskussionen även av att det finns olika slags löner. En lön kan till exempel vara brutto, netto eller nominell, vilka anger helt skilda tal men som alla är korrekta enligt vad man syftar på. När vi här diskuterar löner så menas bruttolön och som medellön, om inte annat påstås.

Enligt fackförbundet JHL dit till exempel skolgångsbiträden hör, är skolgångsbiträdens uppgiftsbaserade lön 1911€ per månad. Enligt Finlands närvårdar- och primärskötarförbund Super, har dock skolgångsbiträden en grundlön på 1 962€. Som jämförelse är klasslärares lön år 2020 enligt data från OECD kring 2 700€ per månad. Angående lärarlöner bör man observera att lönen byggs upp av flera delar som påverkar den slutgiltiga lönen och som medför att lönen varierar mellan lärare. Delarna gör lönen komplicerad att fastställa och generalisera för hela yrkeskåren.

Vid diskussionen om skolgångsbiträdens lön och jämförelse med till exempel klasslärares lön, finns det problematiska aspekter som komplicerar diskussionen ytterligare. En problematik är skolgångsbiträdens anställningsförhållande som varierar mellan kommuner. Anställningsförhållandet kan upphöra till sommaren när skolgångsbiträdet inte heller har arbete i skolorna. För vissa kommunalt anställda skolgångsbiträden innebär alltså detta att de inte har någon inkomst under sommarloven som sträcker sig över två månader, i jämförelse med klasslärare som får betald semester. Enligt JHL har dock arbetsgivaren enligt arbetsavtalslagen en skyldighet att primärt erbjuda annat arbete när skolorna är stängda. JHL nämner följande:

Lagen om utkomstskydd för arbetslösa ändrades 1.6.2009 på ett sätt som klagjorde situationen. I och med lagändringen förtydligades och utvidgades elevassistenternas och timplärarnas rätt till utkomstskydd för arbetslösa under den tid skolarbetet är avbrutet. Förutsättningen är att de övriga villkoren för betalning av arbetslöshetsdagpenning uppfylls. (JHL, 2011).

Skolgångsbiträdens anställningsförhållanden och ekonomiska ställning har lyfts upp av bland annat Svenska Yle (2019) där fackförbundet JHL:s ansvariga avtalsombudsman Minna Pirttijärvi intervjuades. I artikeln frågas det varför skolgångsbiträden har obetald semester.

Pirttijärvi konstaterar kortfattat att varje kommun får själv bestämma villkoren i anställningsavtalen. Kommunen kan till exempel avbryta anställningen och inte betala lön under semesterperiod, vilket är lagligt enligt arbetsavtalslagen. Skolgångsbiträdens ekonomiska ställning kan således vara avsevärt mera osäker än till exempel en klasslärares ekonomiska ställning.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att skolgångsbiträdens lönenivå är mycket låg och som försämras ytterligare av möjlig utebliven lön under sommarloven. Angående lönen saknar skolgångsbiträden dessutom möjlighet till tilläg. Attraktionsnivån till yrket blir inte heller bättre av tidsbundna anställningsförhållanden.

2.8 Sammanfattning av teorin

I de ovanstående kapitlen har olika dimensioner kring skolgångsbiträdens yrke presenterats som alla är påverkande på yrkets karaktär. I kapitlen har det framkommit en del problematik kring skolgångsbiträdens yrke. Till att börja med så saknas det åtminstone i en finlandssvensk kontext en tydlig och definierad utbildning till skolgångsbiträde. Som det har nämnts så finns utbildningslinje som tolkas ha syftet att utbilda skolgångsbiträden. Man bör dock observera att utbildningslinjerna som har nämnts går under olika namn samt att dom är yrkesutbildningar. Att dom är yrkesutbildningar betyder inte per automatik att dom är dåliga men nivån och omfattningen av utbildningen begränsar mängden studier. Forskning kring skolgångsbiträdens roller samt den historiska utvecklingen visar ju dock att pedagogik och till och med specialpedagogik har fått en allt större roll i skolgångsbiträdens yrkesutövning. Statistik visar att elever inom främst det intensifierade stödet har ökat markant sedan trestegsstödets införande år 2011. Utgående från verksamhetsberättelserna har kommunen Närpes ökat antalet skolgångsbiträden just med syftet att hantera ökningen av elever i behov av stöd.

Yrkesutövningen har gått från att ha varit praktisk inriktad med att hjälpa handikappade, till att idag stundtals undervisa och handleda smågrupper, med andra ord vara pedagog. Skolgångsbiträdens arbete är mångfacetterat innehållande pedagogisk-, social-, fostrande- samt praktisk karaktär. Detta gör skolgångsbiträden med en lön som är på en låg nivå och som inte förbättras av att anställningsförhållandena oftast är tidsbundna och upphör till sommaren. Den ekonomiska tryggheten samt anställningstryggheten är således märkbart sämre än till exempel en klasslärares. Angående klasslärare så har det under en lång tid existerat en gemensam

yrkesbeteckning på arbetet, med andra ord yrkesbeteckningen klasslärare. Samma sak kan inte sägas om begreppet skolgångsbiträde som det presenterades i det inledande kapitlet. Yrket skolgångsbiträde saknar en gemensam yrkesbeteckning och benämns i stället under ett flertal olika beteckningar. Begreppet skolgångsbiträde varierar med assistent, elevassistent, skolgångshandledare eller biträde. Alla begrepp syftar på samma slags arbete. Variationerna i begreppsanvändningen framkommer till och med mellan kommuner inom Svenskfinland. En kort reflektion över att yrket saknar gemensam beteckning kan agera som sammanfattning över den problematiska, snudd på märkliga karaktär som omfamnar yrket.

3 Metod

Inledningsvis presenteras forskningsfrågorna och syfte. Därefter beskrivs forskningens ansats och metoder, efterföljt av beskrivning av kvalitativa behov som enkät som datainsamlingsmetod kräver. Hur forskningen genomfördes beskrivs därefter, inklusive operationaliseringsprocessen av forskningens begrepp och undersökta variabler. Information om respondenternas arbetsmiljö presenteras och diskuteras genom enkätens inledande bakgrundsfrågor. Kapitlet avrundas med presentation av reliabilitet, validitet och etik.

3.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet för denna avhandling är att undersöka och få en uppfattning om finlandssvenska skolgångsbiträdens kunskap i en pedagogisk kontext, samt att kartlägga möjliga problematiska områden kring deras yrkesutövning.

Två forskningsfrågor har formulerats. Den första forskningsfrågan har fokus i pedagogiken och yrkesgruppen skolgångsbiträdens utförande av pedagogiskt arbete. Den andra forskningsfrågan har fokus på områden som negativt påverkar yrkesgruppen skolgångsbiträdens generella utövning av sitt arbete.

1. Vilka områden framstår som problematiska i relation till användningen av skolgångsbiträden som pedagogiska resurser inom den grundläggande utbildningen?
2. Vilka områden framstår som problematiska i fråga om skolgångsbiträdens yrkesutövning?

3.2 Val av forskningsansats

Surveyundersökning är grunden för den forskning som har gjorts inom denna avhandling. Enligt Denscombe (2016) kan surveyundersökning traditionellt förknippas med forskning som strävar efter att ge en detaljerad och uttömmande granskning över objekt av mera teknisk eller geografisk karaktär. Forskaren bakom surveyundersökningen strävar då efter ett representativt urval ur en totalpopulation för att utgående från surveyundersökningen kunna generalisera resultatet till den totala populationen. Förutom undersökningar av teknisk- eller geografisk karaktär kan surveyundersökningar även tillämpas i undersökningar av den sociala världen. Denscombe (2016) påstår i sammanhanget att surveyundersökning till och med har blivit ett av de populäraste tillvägagångssätten vid samhällsforskning.

Denscombe nämner fyra kännetecken för surveyundersökning. Den första är ”granskningen”. Forskaren bedriver en målmedveten sökning efter information från relevanta personer eller platser. Det andra kännetecknet är den deskriptiva karaktären. Undersökningen fokuserar på att få en överblick över hur någonting är för att få uppdaterad kunskap och kännedom om saken och/eller situationen. Forskaren är sällan intresserad av förändring över tid eller händelser över tid. Det tredje kännetecknet som Denscombe nämner är att surveyundersökning oftast har en tydlig kvantitativ karaktär. Forskaren använder ett ”brett fångstnät” för att försöka samla in ett brett spektrum av människor, med syftet att få en representativ bild av populationen inom det man studerar. Det fjärde kännetecknet som Denscombe nämner är aningen motsägelsefullt i jämförelse med det som hittills har nämnts. Surveyundersökningar granskar saker i detalj och kräver således noggranna undersökningar av de granskade objekten. Denscombe menar att ”på samma sätt som en husbesiktning koncentrerar sig på att inspektera en viss byggnadskonstruktion, kan sociala surveyundersökningar också undersöka saker på djupet och snarare vara småskaliga än storskaliga” (Denscombe, 2016, s. 28.) Det som Denscombe fortsätter med att påstå kan ses som kännetecknande för forskningen som görs inom denna avhandling:

Den typen av surveyundersökningar brukar bygga på ett relativt litet antal deltagare och vara knuten till kvalitativ data, explorering och upptäckten av föreställningar om de människor eller saker som undersöks. (Denscombe, 2016, s. 28)

Denscombes beskrivning av surveyundersökning passar bra i relation till de strävanden och syfte som är grunden för forskningen för denna avhandling. Författaren av denna avhandling har målmedvetet sökt information om bestämda variabler genom enkät till relevanta personer,

som i detta fall är finlandssvenska skolgångsbiträden. Denscombes andra kännetecken som handlar om den deskriptiva karaktären, är beskrivande för syftet och målsättningen för denna avhandling. Angående Denscombes tredje kännetecken så har ett betydande arbete gjorts för att få in så många svar som möjligt, vilket är viktigt med tanke på att få en representativ bild av populationen. Dock är det här skäl att påpeka två saker. För det första är avhandlingens syfte inte att göra en allmän generalisering och uttalande över skolgångsbiträden som grupp. För det andra är den undersökta populationen från början relativt bestämd och snäv. Den undersökta populationen för avhandlingen är finlandssvenska skolgångsbiträden, vilket automatiskt medför en del begränsningar med tanke på bland annat kön och utbildning. Att fånga upp ett brett spektrum av människor för forskningen i avhandlingen kretsar kring arbetserfarenhet, storlek på skola samt miljön skolan befinner sig.

Flera av frågorna som ställs i enkäten är intresserade av respondenternas uppfattningar av olika fenomen, vilket medför att forskningen har en fenomenografisk karaktär. Forskare med en fenomenografisk forskningsansats intresserar sig för människors uppfattningar av varierande aspekter i omvärlden. Forskaren ställer en eller flera frågor för att komma åt olika aspekter av fenomenet som är i fokus. Därefter beskriver, tolkar och analyserar forskaren fynden för att försöka förstå uppfattningarna som har beskrivits. Fenomenografi har således en tydlig kvalitativ karaktär där intervju ofta är förekommande. (Uljens, 1989).

Utgående från avhandlingens syfte samt författarens allmänna målsättning och strävan med avhandlingen, har en kvantitativ ansats valts med kvalitativa inslag. Strävan med forskningen har från början varit att få en bredare uppfattning och insikt i det som studeras. Att få en djup och genomgående beskrivning från ett fåtal personer har med andra ord aldrig varit målsättningen. Författaren till denna avhandling har från forskningens början inte varit intresserad av enskilda skolgångsbiträdens uppfattningar och situation. Intresset har bottnat i uppfattningar och situationen för skolgångsbiträden som grupp.

Enligt Olsson & Sörensen (2007) kännetecknas kvalitativ forskning av att forskaren är subjektiv och har en viss närhet till personerna eller objekten. Vidare är kvalitativ forskning flexibel och progressiv med ett forskningsobjekt som växer fram, upptäcks och synliggörs. Forskningsobjektet gäller specifika kontexter med ett litet antal individer som grund för forskningen och resultaten. Den kvalitativa forskningen strävar efter att ge beskrivande data från människor själva genom skrivna ord, talade ord eller observerade beteenden och på det viset påvisa hur ett fenomen är beskaffat. Olsson & Sörensen fortsätter med att mena att den

kvantitativa forskningen dock är strukturerad där forskaren har distans till det undersökta. Resultaten baseras på ett större antal individer. Eliasson (2013) lyfter fram skillnaden mellan metoderna, där kvantitativ metod används när det är behövt att lägga siffror på det undersökta för att få fram statistiska analyser och göra generaliseringar till en större grupp. Kvalitativ metod passar när forskaren vill tränga på djupet med materialet och inte strävar efter att generalisera materialet till en större grupp. Enligt Eliasson (2013) lämpar sig kvantitativa metoder när forskaren strävar efter att mäta ”på bredden”. Forskningen kan till exempel kretsa kring hur utbredda olika förhållanden eller attityder är inom den undersökta gruppen. Flera områden ryms även med i den kvantitativa forskningen när frågor kan ställas om flera olika områden, vilket dock tränger undan möjligheten till fördjupning i specifika frågeställningar.

Enligt Eliasson (2013) är observation och intervju de vanligaste metoderna vid kvalitativ forskning. Eliasson lyfter fram en aspekt kring intervju som påpekar närheten mellan kvalitativ och kvantitativ forskning. Eliasson påpekar att genom att göra intervjun mycket strukturerad med till exempel frågeguide, får forskningen en kvantitativ prägel. Just detta som Eliasson betonar har författaren till denna avhandling själv reflekterat över. Ifall intervju skulle använt som instrument för forskningen i denna avhandling, skulle frågorna likväl med högsta sannolikhet varit strukturerade utan en djupare diskussion i de flesta av frågorna. Diskussion kring metod fördjupas i kapitlet metoddiskussion.

Forskning kan vara deduktiv, induktiv eller abduktiv. Deduktiv forskning utgår från en bestämd teori eller flera teorier. Forskaren uppgör en hypotes som testas med forskning för att bevisa teorin alternativt omkullkasta den. Induktiv forskning kan sägas vara motsatsen till deduktiv forskning. Induktiv forskning utgår inte från någon teori, utan forskning och upptäckter görs för att på det viset skapa möjlig teori om det utforskade. Abduktiv forskning är en växelverkan mellan de båda tidigare nämnda. Forskaren kan till exempel utforska ett område för att få en lägesbeskrivning, där existerande teori därefter kompletterar det som har blivit funnet. (Olsson, Sörensen, 2007) Forskningen i denna avhandling är induktiv. Det område som undersöks saknar egentlig teori. Den teoretiska delen för avhandlingen byggs upp av olika påverkansfaktorer av samhällelig karaktär. Undantaget är skolgångsbiträdens roller, som inkluderar existerande teori.

Undersökningen som gjorts för avhandlingen är deskriptiv. Enligt Olsson & Sörensen beskriver deskriptiv forskning egenskaper hos det som har undersökts. Man forskar dock inte i kausalitet som mera förknippas med explorativa undersökningar. I explorativa undersökningar är

forskaren intresserad av orsakssamband mellan olika variabler och hur dessa påverkar varandra. I deskriptiva undersökningar finns inget sådant intresse utan forskaren är intresserad av att beskriva hur någonting är, vilket ofta görs genom kvantitativa metoder. Olsson & Sörensen nämner enkät med frågor om upplevd hälsa och ohälsa. Enkätens resultat ger förhoppningsvis beskrivning av hälsoläget. Bakomliggande orsaker och samband fås dock ej. Enkäten för denna avhandling är snarlik författarnas exempel, där enkäten för denna avhandling har en tydlig deskriptiv karaktär. Forskningen i denna avhandling är inte intresserad av orsaker eller påverkansfaktorer till att respondenter svarar som de gör.

3.3 Enkät som datainsamlingsmetod

Ejlertsson (2019) påpekar att forskaren som utför en kvalitativ undersökning har en fysisk närhet till det som undersöks, speciellt vid intervju. Forskaren som utför intervjun har en möjlighet till flexibilitet gällande frågor och formuleringar, så att intervjuaren beroende på grad av strukturering kan ställa följdfrågor. Vid en intervju är det även möjligt att vid insamlingen av data säkerställa att frågorna och ämnet förstås av den som intervjuas. Detta minskar utrymmet för tolkning som i sin tur minskar risken för problem med reliabiliteten och validiteten, vilket tas upp i kapitel 3.6. Dessa nämnda fördelar kring kvalitativ forskning existerar dock inte på samma sätt inom kvantitativ forskning, i synnerhet enkätundersökningar. Att dessa aspekter är mera frånvarande i kvantitativ forskning är förstås ett resultat av de generella syften och målsättningar som är kännetecknande för just kvantitativ forskning och som det har redogjorts för i ovanstående kapitel. Karaktären på kvantitativ forskning och då främst enkätundersökningar skapar dock en betoning på speciellt en faktor som detta stycke kretsar kring, nämligen betydelsen av korrekt ställda och formulerade frågor inklusive svarsalternativ.

Ovanstående svagheter i synnerhet med enkäter, ökar innebörden för de frågor som ska ställas inklusive svarsalternativen. Betydelsen av korrekt utformning understryks av Ejlertsson (2019), som påpekar att enkätens svaghet enbart kan elimineras genom klart genomarbetade frågor och svarsalternativ. Ejlertsson understryker även att forskare med enkätundersökningar som insamlingsmetod har stora möjligheter att kompensera svagheterna. Att kompensera svagheterna kräver dock ett omsorgsfullt arbete av forskaren vilket medför att bra utförda enkäter tar tid.

Vad menas då med ”väl genomarbetade frågor och svarsalternativ”? Ejlertsson (2019) samt Eliasson (2013) nämner en del generella regler som behöver följas av forskaren om hen har som målsättning att göra en bra utformad enkät. Både Ejlertsson och Eliasson understryker språkets betydelse. Enkäten behöver innehålla ett vardagligt språk. Språket ska anpassas och motsvara den nivå som de svarande tros befinna sig på. Språket ska vara så enkelt som möjligt utan att göra det naivt. En korrekt hantering av enkätens språk minskar även utrymmet för tolkning av frågorna. Att den svarande tolkar och förstår frågorna på ett korrekt sätt är avgörande för hur forskningen lyckas. Tolkningsproblem innebär att resultatet för variabeln blir felaktig, antingen genom att svar saknas eller att svaret inte motsvarar det som forskaren tänkt sig. Ifall det finns utrymme för ifrågasättande av tolkningen, blir i första hand forskningens validitet snabbt lidande. Problem med utformningen av enkätens språk kan således vara avgörande för om forskningens resultat kan ses som användbara eller inte.

Angående utformningen av frågorna understryker både Ejlertsson och Eliasson tre faktorer. Den första faktorn är att en fråga bara ska innehålla just en fråga, inklusive ett svar. Detta är också än en gång fråga om tolkning. Den andra faktorn är att negationer ska undvikas, vilket hör ihop med den tredje faktorn som är att ledande frågor ska undvikas. De två sistnämnda faktorerna har således att göra med forskarens möjlighet att påverka informanten att svara på ett visst önskvärt sätt.

Ejlertsson fortsätter med att redogöra för flera regler som bör följas, som har varit relevanta för skribenten vid utformningen av enkäten för forskningen. Den första regeln som Ejlertsson påstår att det ofta syndas emot är svarsalternativens ömsesidiga uteslutande. Att svarsalternativen är ömsesidigt uteslutande innebär att ett svarsalternativ endast förekommer en gång. Vid till exempel fråga om exakt deltagande i fortbildning blir regeln aktuell om forskaren ger färdiga svarsalternativ. En annan regel som är motsatsen till föregående regel är att svarsalternativen är uttömmande. Att svarsalternativen är uttömmande innebär att alla tänkbara svarsalternativ finns tillgängliga för den svarande. En tredje viktig regel som Ejlertsson understryker är minnesfaktorn. Med minnesfaktorn menas den svarandes möjlighet att korrekt och specifikt minnas någonting för en tid sedan, och med andra ord att återge korrekt svar. Minnesfaktorn inbegriper även frågan kring tid; vilken tidsperiod handlar frågan om? Frågan om fortbildning är ett exempel som belyser problem med minnesfaktor och tid. För det första skapas tolkningsfrågan att under hur lång tid tillbaka forskaren menar att man ska blicka tillbaka till. För det andra kan svarsalternativen utformas för specifika. Det är till exempel svårt att i fråga om en 10 års period minnas om man deltagit i fortbildning en eller två gånger.

Ovanstående regler är ett urval av Ejlertssons och Eliassons centrala regler för den kvantitativa forskaren som ämnar skapa en enkät. Författarnas bidrag har varit viktiga i planeringen och utformningen av enkäten för avhandlingen.

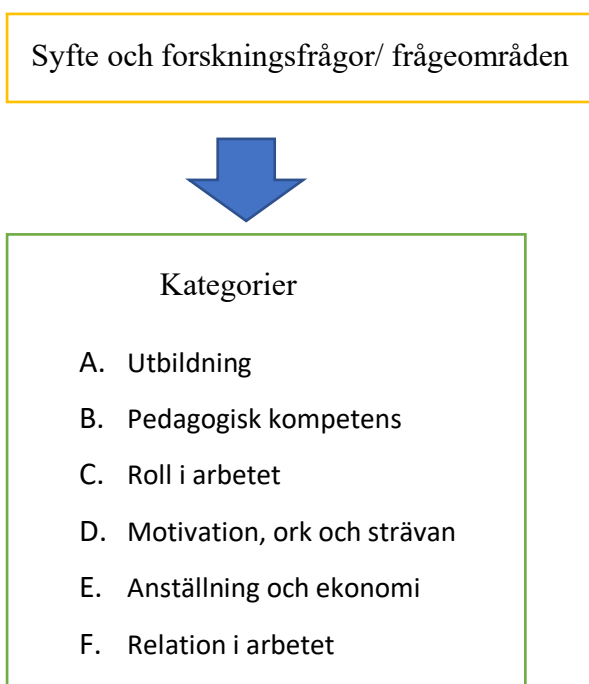
3.4 Genomförande

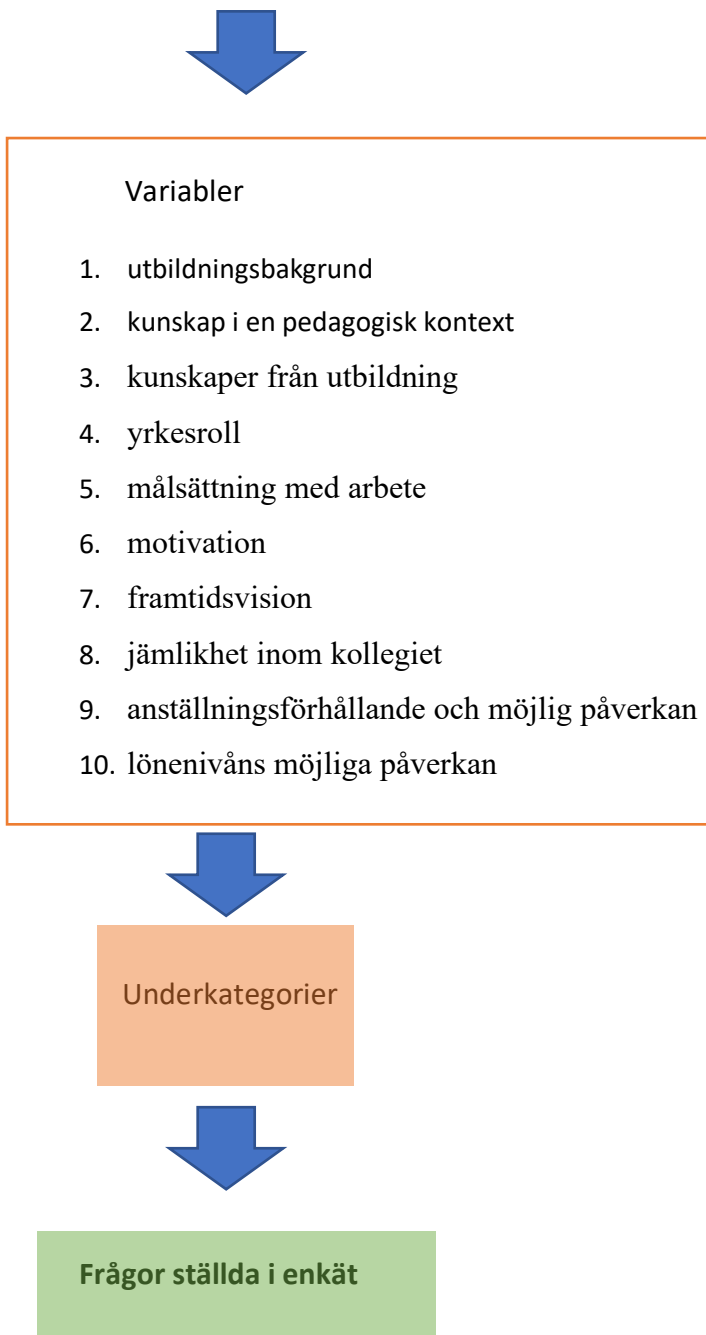
Ejlertsson (2019, s. 21) påpekar att den inledande fasen av forskning med enkät som insamlingsmetod inte skiljer sig något nämnvärt från övriga forskningsmetoder. Vid sidan om problemformulering för den blivande forskningen inleds också en litteraturgenomgång. Vanligtvis fördjupas kunskapen i området genom att bekanta sig med tidigare utförda undersökningar, forskning samt teorier. Processen tydliggör frågeområden och problem som det finns utrymme att forska i och kartlägga. Den inledande processen för denna avhandling var dock annorlunda på grund av att det varken finns någon egentlig tidigare forskning på området eller några egentliga teorier. Forskningen i denna avhandling har med andra ord ingen egentlig teori att bidra till eller fortsätta på, alternativt acceptera eller omkullkasta. Den inledande processen startade med en ganska klar uppfattning hos skribenten om vad som skulle undersökas. Syfte och forskningsfrågor formulerades, där möjliga områden som skulle kunna bidra med kunskap och förståelse till den ställda problematiken undersöktes. Områden som påverkar en yrkesgrupp och yrkesutövning undersöktes och skapade grunden för den teoretiska referensramen. Områdena som påverkar en yrkesgrupp och yrkesutövning är till exempel utbildning, lönenivå och anställningsförhållanden, där bland annat dessa har undersökts och redogjorts för i denna avhandling.

När forskningen är så långt hunnet att det är dags att börja formulera frågor, blir det aktuellt med operationalisering. Utgående från beskrivning av Ejlertsson (2019, s. 50) innebär operationalisering att man bryter ner frågeområden som man ämnar undersöka till mindre kategorier. Kategorierna bryts ner i flera delar så långt som det är nödvändigt. Dom nerbrutna delarna med ursprung från de övergripande frågeområdena benämns som variabler. När frågeområdena är nedbrutna till variabler blir det möjligt att formulera frågor som är tänkta att svara på den specifika variabeln. Hur omfattande operationaliseringen blir, beror på omfattningen av de problemområden som forskaren har.

Utgående från forskningens syfte och forskningsfrågor samt undersökt teori, formulerades sex stycken kategorier: (A) utbildning, (B) pedagogisk kunskap, (C) roll i arbetet, (D) motivation,

ork och strävan, (E) anställning och ekonomi samt slutligen (F) relation i arbetet. Följande steg i operationaliseringsprocessen var att bryta ner och konkretisera kategorierna till variabler. Variablerna blev 10 till antalet. Dessa 10 variabler blev (1) utbildningsbakgrund, (2) kunskap i en pedagogisk kontext (3) kunskaper från utbildning, (4) yrkesroll, (5) målsättning med arbete, (6) motivation, (7) framtidsvision, (8) jämlikhet inom kollegiet, (9) anställningsförhållande och möjlig påverkan, samt slutligen (10) lönenivåns möjliga påverkan. I sammanhanget kan man påpeka att operationaliseringsprocessen egentligen innehåller ett steg till, där vardera variabel ytterligare kan delas upp i underkategorier som en specifik fråga ämnar svara på. Dessa så kallade underkategorier nämns inte vidare på grund av att de blir många till antalet, samtidigt som skribenten anser att det blir på en för detaljerad nivå. Variabler inklusive underkategorier konkretiserades i konkreta frågor som besvarar den tilltänkta variabeln och underkategorin. Operationaliseringen konkretiseras i figur 6.

Figur 6. Operationaliseringsprocessen.

När enkätens innehåll var konkretiserat blev det aktuellt med att planera och resonera kring respondenter och hur respondenterna skulle nås. Populationen för avhandlingen var finlandssvenska skolgångsbiträden. Några urval beroende på kategorier såsom ålder, kön eller arbetserfarenhet har inte existerat. Det enda kravet var att personerna är aktiva skolgångsbiträden i Svenskfinland. Genom att rektorer för alla Finlandssvenska skolor

kontaktades och att alla Finlandssvenska skolgångsbiträden utgör populationen, medför att undersökningen är en totalundersökning som därmed saknar urval.

Att ha skolgångsbiträden som undersökande population medförde nackdelen att yrkesgruppen inte gick att kontakta direkt. Kontakten till populationen skedde genom att rektorer för alla svenska lågstadieskolor inklusive högstadieskolor och skolor med årskurser 1 – 9 kontaktades per epost. Epost adresserna togs genom webbsidan svenskskola.fi. Rektorerna fick på det viset uppdraget att förmedla informationen vidare till skolgångsbiträdena inom skolan. Rektorerna var därmed mellanhand och hade en explicit nyckelroll i möjliggörandet av deltagandet. Denna process var skribenten för avhandlingen medveten om i ett tidigt skede av forskningen, inklusive medvetenheten av att processen kunde vara ett betydande problem och hinder. Att nå skolgångsbiträden direkt utan mellanhand är dock praktiskt svårt och medför att kommunikationen inte blir enhetlig. Skolgångsbitrådets offentlighet gällande kontaktuppgifter är inte lika vedertagen som lärares kontaktuppgifter. Praktiskt skulle det ha varit möjligt att kontakta rektorerna för att få kontaktuppgifter till deras skolgångsbiträden, och därefter direkt förmedlat enkäten till skolgångsbiträdena. Detta utförande är dock inte lämpligt på grund av de problem det skulle ha medfört. Ett problem är att rektorerna skulle ha fått arbete med att skicka kontaktuppgifterna. Det extra arbetet antar skribenten skulle ha varit avskräckande och ett hinder för rektorerna som skulle ha varit förödande för det slutgiltiga antalet respondenter. Om tillvägagångssättet skulle ha lyckats, skulle det likväl ha medfört problemet att antalet epostmeddelanden skulle ha blivit allt för stort och inte praktiskt hanterbart.

Från början kontaktades 217 rektorer. Fem rektorer nåddes inte på den epost som användes, samt att en rektor för en finsk skola meddelade att de inte deltar. Totala antalet rektorer som torde ha tagit del av meddelandet var därmed 211 rektorer. En del rektorer meddelade att kommunen kräver forskningstillstånd, fastän undersökningen är av den karaktären att den forskningsmässigt inte kräver forskningstillstånd. Antalet kommuner som krävde forskningstillstånd var tre. Det är dock skäl att påpeka att det inte går att utesluta att enstaka rektorer inom någon av de tre kommunerna likväl har vidarebefordrat meddelandet till skolgångsbiträden, när inte alla rektorer inom kommunerna i fråga meddelade om forskningstillstånd. På grund av forskningstillstånd så minskade antalet rektorer som fick påminnelse efter att en vecka hade gått. Antalet rektorer som fick påminnelse var 177.

3.5 Bearbetning och analys av data

Totala antalet enkätsvar blev 202. Två enkätsvar har registrerats men saknar svar på alla frågor. Antalet giltiga enkätsvar är därmed 200. Att antalet deltagande skolgångsbiträden blev så högt var en glad överraskning för skribenten som initialt inte trodde att antalet deltagare skulle bli så stort. Att skolgångsbiträden inte kontaktades direkt utan informationen gick via rektorerna, medför tyvärr att det inte går att statistiskt säkerställa ett bortfall. Totala antalet rektorer som kontaktades i första skedet var 211, där 177 av dessa fick påminnelse när en vecka hade gått. Om man teoretiskt utgår från att åtminstone ett skolgångsbiträde per skola har deltagit så blir det externa bortfallet obefintligt, vilket är glädjande.

Bearbetningen av data inleddes med att data överfördes från elomake till Excel och därefter till statistikprogrammet SPSS för vidare analys. Till att börja med framtogs och analyserades resultaten av enkätens bakgrundsfrågor. Bakgrundsfrågorna och deras resultat presenteras i tabellerna nedanför. I bakgrundsfrågan *I vilken miljö befinner sig skolan du arbetar i?* är svarsalternativen by, mindre tätort, tätort och stad. I enkäten definieras kategorierna som följande:

Härnäst frågas efter vilken miljö som skolan befinner sig i. Med by menas att skolan befinner sig i glesbygd med en befolkning kring 500 personer. Med mindre tätort menas en landsbygdskommun med max 10 000 invånare. Tätort syftar på en mera urban miljö med en befolkning mellan 10 000 – 39 000. Stad syftar på fullständig urban miljö med en befolkning över 40 000.

Nedanför presenteras deskriptiv statistik över bakgrundsfrågorna. I sammanhanget är det skäl att påpeka att när totala antalet enkätsvar är 200 innebär detta att ett (1) enkätsvar har en procentuell påverkan på 0,5%. Antalet svar i vardera kategorin syns under beteckningen *svarsfrekvens*. I tabellerna finns också beteckningen *saknar svar* som är det som nämndes tidigare med dom två svaren som registrerats men som saknar svar på alla frågor.

Hur många elever går i skolan du arbetar i?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	m.50	22	10,9	11,0	11,0
	50-99	29	14,4	14,5	25,5
	100-200	52	25,7	26,0	51,5
	ö.200	97	48,0	48,5	100,0
	Total	200	99,0	100,0	
Saknar	svar	2	1,0		

Totalt	202	100,0		
--------	-----	-------	--	--

Figur 7. Elevantal

I vilken miljö befinner sig skolan du arbetar i?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	by	60	29,7	30,0	30,0
	mindre tätort	51	25,2	25,5	55,5
	tätort	33	16,3	16,5	72,0
	stad	56	27,7	28,0	100,0
	Total	200	99,0	100,0	
Saknar	svar	2	1,0		
Totalt		202	100,0		

Figur 8. Skolans miljö

Hur många hela läsår har du arbetat som skolgångsbiträde?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	första	19	9,4	9,5	9,5
	1-2	20	9,9	10,0	19,5
	3-5	32	15,8	16,0	35,5
	6-9	34	16,8	17,0	52,5
	mer än 10	95	47,0	47,5	100,0
	Total	200	99,0	100,0	
Saknar	svar	2	1,0		
Totalt		202	100,0		

Figur 9. Arbetserfarenhet

På vilket utbildningsstadium arbetar du?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	lågs.	150	74,3	75,0	75,0
	högs.	38	18,8	19,0	94,0
	båda	12	5,9	6,0	100,0
	Total	200	99,0	100,0	
Saknar	svar	2	1,0		
Totalt		202	100,0		

Figur 10. Placering

3.6 Kommentarer om bakgrundsfrågorna

Som figur 7 *Elevantal* visar så arbetar en betydande majoritet av skolgångsbiträdena, 48% i en stor skola som i denna undersökning betyder i skola med över 200 elever. Andelen skolgångsbiträden som arbetar i en skola med mindre än 50 elever är 10,9% och 14,4% för skolor med elevantal mellan 50 – 99. Dessa två nämnda grupper kan benämnas som mindre skolor. Om man adderar till antalet för vardera gruppen fås således att 25,3% av skolgångsbiträdena arbetar i en mindre skola, vilket med andra ord är endast en respondent mindre i jämförelse med kategorin 100 – 200 elever. Att antalet respondenter fördelar sig som i tabell 1 är naturligt med tanke på att antalet skolgångsbiträden automatiskt blir få i små skolor. Om rektor för en större skola vidarebefordrar undersökningen så nås ett större antal möjliga respondenter. Antalet möjliga respondenter i små skolor kan vara en eller två. En annan naturlig förklaring till fördelningen i tabell 1 är att antalet små skolor med elevantal kring 50 elever har minskat på grund av bland annat kommunala sparkrav. Med tanke på dessa två faktorer så är andelen respondenter i små skolor enligt skribenten relativt högt.

Figur 8 *Skolans miljö* visar en jämn fördelning mellan skolgångsbiträden som arbetar i en rural miljö respektive urban miljö. Tabellen visar således att svaren har fördelats i svarsalternativens motsatser. Den höga svarsprocenten i svarsalternativ by är enligt skribenten intressant utgående från aspekten att antalet ”byskolor” drastiskt har minskat i samhället under en längre tid på grund av elevantal och ekonomiska sparkrav. Svaren som presenteras i figur 7 visar ju dock att endast 10,9% av de svarande arbetar i en skola med mindre än 50 elever och 14,4% i skolor med 50 – 99 elever, vilket sammantaget blir 25,3% i jämförelse med att 29,7% av respondenterna arbetar i en by. En viss del av de svarande som arbetar i en by arbetar med andra ord i en relativt stor skola. Man kan här utgå från att man har dragit in små skolor som medfört att en annan skola på glesbygd har blivit ”centrum” för glesbygden och ökat sitt

elevantal. Det är även förvånande att andelen respondenter som arbetar i en mindre tätort kommer på tredje plats med 25,2%, med tanke på att de flesta kommuner är mindre kommuner med ett invånarantal under 10 000 (Kommunförbundet, 2022). Skolorna respondenterna arbetar i verkar således inte ha varit placerade i kommunens centrum.

Angående arbetserfarenhet uppvisar figur 9 *Arbetserfarenhet* tre grupper av skolgångsbiträden. Den första gruppen som är närapå hälften av respondenterna har arbetat mer än 10 år som skolgångsbiträde. Vi kan kalla denna grupp för ”dom erfarna”. Den andra gruppen består av respondenter som har arbetat 3 - 5 år respektive 6 - 9 år, där antalet åtskiljs av endast 2 respondenter. Vi kan kalla denna grupp för ”påbörjarna”. Den tredje och sista gruppen är ”nybörjarna” som är på sitt första läsår respektive arbetat 1 - 2 läsår, där dessa två kategorier åtskiljs av endast en (1) respondent. Procentuellt fördelas grupperna som följande; ”dom erfarna” var som sagt 47%, ”påbörjarna” 32% och ”nybörjarna” 20%

Sista bakgrundsfrågan frågade efter vilket utbildningsstadium skolgångsbiträdet arbetar på, där resultatet presenteras i figur 10. Figur 10 uppvisar störst skillnad i fördelning av respondenternas svar. Fördelningen av svaren är dock helt naturligt. Antalet rektorer i kombinerade skolor med klasserna 1 - 9 inkluderat endast högstadieskolor med klasserna 7 - 9 var 25% av det totala antalet rektorer som kontaktades.

Som det nämndes tidigare i denna avhandling menar Denscombe (2016) att ett tydligt kännetecken för surveyundersökningar är att forskaren försöker fånga upp ett brett spektrum av människor. Forskaren strävar efter detta för att försöka få en så god representativitet som möjligt vilket möjliggör ett uttalande och generalisering av populationen som har undersökts. Representativiteten kan då kretsa kring personliga aspekter såsom bosättningsort, ålder, utbildningsbakgrund eller förhållandestatus. Som det har nämnts tidigare så är forskningen som ligger som grund för denna avhandling intresserad av skolgångsbiträden som grupp och deras yrkesutövning. Personliga aspekter såsom ålder och kön är därmed irrelevanta. Jag som skribent och forskare är med andra ord inte intresserad av till exempel respondentens kön. Strävandet efter representativitet kretsar i denna avhandling kring vilken miljö skolgångsbiträdet är aktiv inom, vilket framkommer i bakgrundsfrågorna som har ställts. Bakgrundsfrågorna frågar efter storleken på skolan och den geografiska miljön samt i vilken utbildningsmiljö det är frågan om, med andra ord lågstadium, högstadium eller båda två. Frågan om arbetserfarenhet kan ses som den enda frågan av mera privat karaktär. Orsaken till att frågan ställdes var att skribenten upplevde ett behov att få en viss information om respondenten som har svarat, i detta fall om respondenten är ”nybörjare” på området eller har en lång karriär inom yrket bakom sig.

Resultatet av bakgrundsfrågorna uppvisar en god representativitet. Vid analys av representativiteten bör man ta samhälleliga realiteter i beaktande som är påverkande på utfallet av just representativiteten. Som exempel är antalet små skolor med lite elevantal mindre förekommande nuförtiden i jämförelse med för ett par tiotals år sedan. Om den procentuella svarsandelen för skolgångsbiträden aktiva i skolor med mindre än 50 elever skulle ha varit högt, skulle det varit allt annat än lyckat med tanke på att antalet dylika skolor är få i jämförelse med stora skolor. Likaså uppvisar figur 10 *placering* en god representativitet med tanke på att 25% av rektorerna som kontaktades var rektor för högstadium eller kombinerad skola med klasserna 1 – 9. Om till exempel 50% av respondenterna skulle ha varit aktiva i högstadium, skulle detta varit ett misslyckande ur forskningsmässig synvinkel. Den bakgrundsfråga som möjligtvis skapar mest förundran är den om skolans geografiska miljö, där endast 25% av skolgångsbiträdena är aktiva i en skola i mindre tätort. Orsaken till skribentens förundran över detta är realiteten att de flesta kommuner i Svenskfinland är kommuner med ett invånarantal under 10 000. Ur representativitets synvinkel är resultatet dock ypperligt fördelat när nästan lika många respondenter är aktiva i en by miljö som stadsmiljö.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att den goda representativiteten utgående från dom ställda bakgrundsfrågorna stärker forskningens resultat och ger tyngd åt de fynd som hittas. Antalet respondenter är även högt vilket också stärker forskningen.

3.7 Reliabilitet, validitet och etik

Begreppet reliabilitet kan i vardagligt tal benämnas som trovärdighet. Reliabilitet handlar om att den gjorda studien kan upprepas av andra forskare och att dessa forskare får liknande resultat. Data som forskningens slutsatser bygger på bör kunna kontrolleras av utomstående. Om forskningens data inte går att kontrollera, finns det stor orsak att ifrågasätta forskningens vetenskapliga trovärdighet inklusive slutsatser och resultat. (Eliasson, 2013, s. 15).

Eliasson nämner angående begreppet reliabilitet en liknelse som beskriver begreppet. Eliasson nämner att en korrekt våg som anger samma vikt på samma objekt varje gång man väger objektet, har hög reliabilitet. Vågen är trovärdig. Om vågen däremot visar olika vikter fastän objektets vikt inte har förändrats, är vågen inte trovärdig. Vågen har låg reliabilitet. (Eliasson, 2013, s. 15). Undersökningens reliabilitet kan med andra ord sammanfattas utgående från Eliassons formulerade fråga: ”Kan vi lita på att undersökningen ger samma resultat, om vi upprepar den under så likartade förhållanden som möjligt” (Eliasson, 2013, s. 14.)

Reliabiliteten i en undersökning är beroende av hur mätningarna utförs samt hur noggrant resultaten behandlas. Inom kvantitativa forskningsmetoder måste mätningarna utföras på identiska sätt. Inom kvalitativa forskningsmetoder med till exempel intervju som forskningsinstrument, blir tolkningen central. Materialet måste tolkas på samma sätt oavsett deltagare. (Eliasson, 2013, s. 15).

Begreppet validitet kan i vardagligt tal benämnas som tillförlitlighet. Eliasson menar att validitet svarar på följande fråga: "Kan vi räkna med att undersökningen är giltig – att den verkligen mäter det vi vill att den ska mäta?" (2013, s. 16.) Begreppet validitet handlar därmed om att sambandet mellan forskningsinstrument och forskningens syfte är korrekt. Med andra ord menas att forskaren har korrekta frågor och variabler som är relevanta och som svarar på forskningens syfte. Eliasson återkommer till liknelsen med vågen även kring begreppet validitet. Eliasson påpekar i sammanhanget att våg används i syftet att mäta vikt. För att mäta längd är det dock inte någon bra idé att använda en våg på grund av att man då inte mäter längden. Ett måttband bör då användas som instrument för att få korrekt resultat.

Denscombe (2004) behandlar begreppet validitet utgående från begreppen precision och kvalitet. Denscombe menar att validitet handlar om precisionen i frågorna som ställs, data som samlas in och förklaringar som presenteras. Att försäkra sig om validitet handlar enligt Denscombe om att förankra data och analyser i relevanta och autentiska material. (2003, s. 124).

Ejlertsson (2014) nämner fyra forskningsetiska krav för enkäter. Det första är informationskravet. Respondenten ska få information om forskningens syfte samt hur materialet kommer att behandlas. I informationen åt respondenterna beskrevs forskningens syfte samt materialets behandling. Det andra kravet är samtyckeskravet som poängterar forskarens noggrannhet att informera respondenterna att de deltar frivilligt, vilket också gjordes i informationen åt respondenterna. Det tredje kravet är konfidentialitetskravet som i denna forskning är mindre aktuellt. Inga personuppgifter tas upp av respondenterna. Tillika ställs heller inga bakgrundsfrågor av personlig karaktär som möjliggör spårning av respondenter. Anonymiteten är hög med tanke på att forskaren inte heller vet vem respondenterna är. Populationen är dessutom relativt stor samt att de svar som fås av de öppna frågorna kategoriseras.

Det fjärde och sista kravet är nyttjandekravet som handlar om att respondenten informeras om vad forskningens resultat kommer användas till. I informationen som förmedlades åt respondenterna nämndes att resultaten används i forskningssyfte.

4 Resultat

I detta kapitel presenteras enkätens resultat. En del av resultaten presenteras med hjälp av tabeller. Återkommande beskrivningar från de öppna frågorna har kategoriserats i tabeller. Kapitlet byggs upp med att resultaten presenteras, som oftast följs upp med en kort analys och diskussion. Resultaten presenteras i skilda rubriker enligt samma uppbyggnad som enkätens frågeområden. Resultaten analyseras och diskuteras djupare i kapitlet resultatdiskussion där resultaten sammanfattas samt analyseras i relation till forskningsfrågorna.

4.1 Roll i arbetet

Som första frågeområde ställs frågor om respondentens uppgifter och roll i det dagliga arbetet. En av frågorna kretsar även kring motivation. Tre av frågorna är öppna frågor. Den första frågan som ställdes var följande: ”kryssa i de uppgifter/roller du anser att du utför i ditt arbete. Lämna tomt det du anser att du inte utför.” Svaren presenteras i nedanstående tabell. Procentarna anger andel av respondenter som fyllt i att de gör uppgiften / har rollen.

Extra person för diverse sysslor	44%
Vara fostrare	88%
Undervisa en eller flera elever	89,5%
Vara övervakare	93,5%
Skötare av praktiska saker	65%
Medhjälp åt lärare	94,5%
Vara specialpedagogisk resurs	60%
Agera lärare	60,5%
Göra i ordning/verkställa undervisningsmaterial åt lärare	47%

Tabell 1. Svarsfördelning över upplevda roller

Ovanstående svarsalternativ har en uppdelning i praktiska uppgifter och pedagogiska uppgifter. Utgående från respondenternas svar kan man se att en tydlig majoritet anser sig utföra pedagogiska uppgifter. 89,5% undervisar en eller flera elever och 60,5% agerar lärare. En

tydlig majoritet på 88% uppfattar sig som fostrare, vilket är relativt naturligt med tanke på att fostringsaspekten är en naturlig del av skolans verksamhet. Mindre naturligt är att 60% av respondenterna anser sig vara specialpedagogiska resurser, 60,5% agerar lärare samt 44% att de är extra person för diverse sysslor.

Följande frågor som ställdes var vilken av de ifyllda uppgifterna/rollerna tar mest tid av arbetsdagen respektive minst tid av arbetsdagen, samt vilken av uppgifterna/rollerna som motiverar mest respektive minst. Resultaten presenteras i tabellen nedanför. Siffrorna i tabellen anger antalet respondenter.

Uppgift/roll	Mest tid av arbetsdag	Minst tid av arbetsdag	Motiverar mest	Motiverar minst
Extra person för sysslor	0	53	1	25
Vara fostrare	49	1	35	11
Undervisa en eller flera elever	45	11	71	2
Vara övervakare	20	17	2	61
Skötare av praktiska saker	9	27	1	12
Medhjälp åt lärare	68	4	48	4
Vara specialpedagogisk resurs	25	2	30	3
Agera lärare	1	24	4	8
Göra iordning/verkställa undervisningsmaterial åt lärare	3	36	3	10
Vet ej/bortfall	9	17	11	37
O tolkningsbart svar	4	4	-	-
Övrigt svar	-	-	15	5
Inget av alternativen	-	-	-	11

Tabell 2. Svarsfördelning över upplevd tidfördelning samt motivation kring roller

Inledningsvis visar tabellen på en positiv aspekt gällande att respondenterna uppfattar att största delen av arbetstiden går åt till att vara medhjälp åt lärare. En betydande del av arbetstiden går dock även åt till fostring och undervisning.Handledning och pedagogiskt arbete tar med andra ord upp största delen av arbetstiden framom uppgifter av praktisk karaktär. Det är även det pedagogiska arbetet med undervisning av en eller flera elever som motiverar mest hos respondenterna. Respondenterna uppvisar samtidigt att de inte motiveras mest av att agera lärare, som endast 4 respondenter uppger. En tydlig majoritet av respondenterna motiveras

minst av att vara övervakare, samtidigt som 93,5% av respondenterna angav att de utför den uppgiften. Utgående från tabellen kan man utläsa att 15 av respondenternas svar har kategoriserats i kategorin övrigt svar. Med kategorin övrigt svar menas att respondenterna har svarat med egna ord som ej går att kategorisera. Vid frågan om vad som motiverar minst angav 11 respondenter att inget av alternativen är mindre motiverande. Denna fråga uppvisade även ett stort internt bortfall när 37 respondenter ej svarade på vad som motiverar minst. Avsaknad av svar kan tolkas som att respondenten inte uppfattar någon av uppgifterna som mindre motiverande och har därför valt att lämna frågan obesvarad.

Följande fråga som ställdes var ” När du anställdes, beskrev arbetsansökan, intervjuare, rektor eller annan person de uppgifter/roller som ingår i arbetet?” Till denna fråga fanns även möjlighet att svara minns ej. Tre respondenter har av någon orsak ej svarat på frågan. Gällande denna fråga så aktualiseras minnesregeln som har diskuterats tidigare i denna avhandling. 95 respondenter har arbetat som skolgångsbiträde över 10 år. Det är med andra ord minst 10 år sedan de anställdes, vilket medför att det kan vara svårt att korrekt minnas om uppgifter och roller beskrevs vid anställning.

Tabell 3. När du anställdes, beskrev arbetsansökan, intervjuare, rektor eller annan person de uppgifter/roller som ingår i arbetet?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Nej	51	25,5	25,9	25,9
	Ja	93	46,5	47,2	73,1
	minns ej	53	26,5	26,9	100,0
	Total	197	98,5	100,0	
Saknar svar	3	1,5			
Totalt		200	100,0		

Följande fråga som ställdes var om respondenterna upplever att deras uppgifter/roller har förändrats i jämförelse med när de började arbeta som skolgångsbiträde. En instruktionstext före frågan instruerade tydligt att respondenten ska ha arbetat minst 6 hela läsår för att besvara frågan. Om respondenten inte hade arbetat minst 6 hela läsår skulle hen inte heller svara på frågan. Detta hade 18 respondenter missat. Skribenten valde dock att räkna bort de respondenter som hade arbetat 1 – 2 hela läsår samt var på sitt första läsår. Respondenter som hade arbetat 3 – 5 hela läsår inkluderades i resultatet. Argumentet för att behålla den kategorin i resultatet var att forskningen skulle gått miste om värdefull information som framkommer i

följdfrågan på vilket sätt uppgifterna/roller har förändrats. Man kan även anta att det fanns respondenter i kategorin som hade arbetat i 5 hela läsår och som således inte skiljer sig nämnvärt från en respondent som arbetat 6 hela läsår. Totala antalet giltiga svar för frågan blev 137. Av dem svarade nästan 70% att deras uppgifter/roller har förändrats.

Tabell 4. Upplever du att dina uppgifter/roller har förändrats i jämförelse med när du började arbeta som skolgångsbiträde?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Nej	42		30,7	
	Ja	95		69,3	
	Total	137		100,0	
Saknar svar		63	31,5		
Totalt		200	100,0		

Som följdfråga ställdes på vilket sätt respondentens uppgifter/roller har förändrats. De flesta av respondenternas svar kunde kategoriseras enligt de kategorier som presenteras i nedanstående tabell. En del av respondenternas svar innehöll flera kategorier. Två förkortningar har gjorts för att spara utrymme i tabellen. Förkortningen ”spec.ped” betyder specialpedagogik och förkortningen ”ped.förändring” betyder pedagogisk förändring. Antalet i tabellen är antal respondenter.

Mera uppgifter	11
Mera fostrande	15
Större ansvar	14
Behöver agera lärare	10
Förändring hos elever	25
Synen från hemmet	2
Mera spec.ped	5
Ped. förändring	17

Tabell 5. På vilket sätt har dina uppgifter/roller förändrats?

25 respondenter angav att det har skett en förändring hos eleverna. Enligt respondenternas beskrivningar har förändringarna tre karaktärer. För det första har eleverna börjat må psykiskt sämre. För det andra har utåtagerande beteende och dåligt uppförande blivit vanligare. För det tredje har språkbruket och respekten för vuxna blivit sämre. Eleverna beskrivs vara uppkäftiga. Bland annat dessa tre förändringar har i allmänhet förändrat skolgångsbiträdets uppgifter och

roller och påverkar de andra kategorierna. 17 respondenter beskriver bland annat en pedagogisk förändring. Förändringen tar sig uttryck på olika sätt, till exempel att en par elever arbetar utanför klassrummet med skolgångsbiträde, att arbetet har gått från att ha handlat om inläring till att reda ut bråk och lyssna på elever eller att klasser har blivit större som påverkar den pedagogiska miljön. En annan huvudsaklig förändring är att skolgångsbiträdens arbete generellt verkar ha gått från att ha handlat om handledning av elever med inlärningssvårigheter till att i stället handla om övervakning, hantering och inkludering av elever med beteendeproblem, som lärarna inte verkar hinna eller orka hantera. En annan övergripande förändring är att skolans fostringsroll har förstärkts, inklusive skolgångsbiträdens fostringsroll.

4.2 Utbildning

Den första frågan i frågeområdet utbildning var ”vilken eller vilka behörighetsgivande examen har du avlagt”? Av 200 respondenter hade 24 respondenter, med andra ord 12% ingen examen med behörighet. Största delen av respondenterna, 54,5% hade examen i ledare för skolgång och eftermiddagsverksamhet. Som följande fråga frågades efter om respondenterna med behörighetsgivande examen har avlagt kurs inom pedagogik, specialpedagogik, psykologi eller handledning. Av respondenterna har 36% avlagt kurs i pedagogik, 25,5% i specialpedagogik, 29,5% i psykologi samt slutligen 52,5% i handledning. Den tredje frågan presenteras i nedanstående tabell.

Tabell 6. Upplever du att din utbildning gav pedagogiska kunskaper i att arbeta inom utbildning?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Nej	45		28,3	28,3
	Ja	113		71,5	100,0
	Total	158		100,0	
Saknar svar		42	21,0		
Totalt		200	100,0		

För att kunna svara på frågan behöver respondenten ha avlagt en examen med behörighet. Som det presenterades tidigare så har 24 respondenter ej avlagt examen och räknas därmed in i kategorin *saknar svar*. Tillika har 18 respondenter av oklar anledning inte svarat på frågan,

vilket medför att 42 svar saknas. Av de återstående 158 svaren har 71,5% av respondenterna svarat att de upplevde att utbildningen gav pedagogiska kunskaper, vilket är glädjande. Mindre glädjande är den låga svarsfrekvensen för den fjärde frågan. Den fjärde frågan löd ” vad uppfattar du att du främst lärde dig i din utbildning i relation till ditt nuvarande arbete som skolgångsbiträde?” Av 176 respondenter som avlagt behörighetsgivande examen, valde endast 113 att svara på frågan, vilket ger en svarsfrekvens på 64%. De svar som kom in på frågan kategoriserades i 8 kategorier som presenteras i tabell 7.

Lärde sig inte något	16
Funktionsvariationer	25
Handledning och stöd av elev	17
Bemötande	9
Inläring	11
Teori	7
Utveckling av personliga egenskaper	7
Ämneskunskaper	7

Tabell 7. Vad uppfattar du att du främst lärde dig i din utbildning i relation till ditt nuvarande arbete som skolgångsbiträde?

Positivt är att 25 respondenter angav att de främst lärde sig om funktionsnedsättningar. Samtidigt är det mindre positivt att 16 respondenter anger att utbildningen inte gav någonting nämnvärt. Den stora avsaknaden av svar kan även tolkas som att respondenterna inte hade något att nämna på frågan. Kategorin ”teori” betyder teoretiska kunskaper i till exempel administration eller lagstiftning. Kategorin ”utveckling av personliga egenskaper” syftar på respondentens kunskaper som till exempel att utveckla sitt tålamod och att lyssna på elever. Kategorin ”ämneskunskaper” syftar på kunskaper i till exempel specialpedagogik och psykologi.

Den femte frågan var ”skulle du vilja fördjupa kunskaper relaterade till ditt arbete som skolgångsbiträde”? Av 200 respondenter svarade 71% ja. Den näst sista frågan inom frågeområdet utbildning frågade efter om respondenten utanför behörighetsgivande studier har avlagt kurs inom pedagogik, specialpedagogik, psykologi eller handledning. Utanför behörighetsgivande studier har 23% avlagt kurs i pedagogik, 16% i specialpedagogik, 21% i psykologi samt 24,5% i handledning. En majoritet på 57% har utanför behörighetsgivande studier ej avlagt en kurs i något av de nämnda ämnena. Den sjunde och sista frågan inom frågeområdet utbildning presenteras nedanför i tabell 8.

Tabell 8. Hur många gånger har du deltagit i fortbildning under tiden du har arbetat som skolgångsbiträde?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	0	39	19,5	19,9	19,9
	3 eller färre	56	28,0	28,6	48,5
	4 eller fler	101	50,5	51,5	100,0
	Total	196	98,0	100,0	
Saknar svar		4	2,0		
Totalt		200	100,0		

En majoritet på 50,5% har deltagit i fortbildning 4 gånger eller fler. I sammanhanget bör man dock observera att 9,5% av respondenterna är på sitt första arbetsår och 10,5% har arbetat 1 - 2 hela läsår.

4.3 Uppfattning om egen pedagogisk kunskap

Första frågan i frågeområdet uppfattning om pedagogisk kunskap var om respondenten anser att det finns pedagogiska utmaningar som man känner att man inte klarar av att hantera. Av 196 respondenter svarade 40,5% ja på frågan. Som följdfråga skulle respondenterna beskriva de pedagogiska utmaningarna som dom känner att dom inte kan hantera. Respondenternas svar kunde kategoriseras i fem kategorier; problembeteende, funktionsnedsättningar, inläring/pedagogik, mentala problem samt sakkunskap. En tydlig majoritet på 32 respondenter angav problembeteende som främsta pedagogisk utmaning som man inte klarar av. Med problembeteende menades utåtagerande elever samt omotiverade och stökiga elever som inte tar del av undervisningen. Funktionsnedsättningar respektive inläring/pedagogik beskrevs av 13 respondenter vara det område man främst inte klarade av att hantera. Respondenterna beskrev att de saknar kunskap i hur man stöder och handleder elever med funktionsnedsättningar på bästa sätt, samt att de ibland saknar den pedagogiska finessen som skulle krävas i vissa situationer. Det kan handla om att få en elev att förstå stoffet, att organisera verksamheten när man agerar vikarie eller att hitta rätta metoder för sin handledning av elever med utmaningar. Avsaknad av sakkunskap uppgavs av 8 respondenter, där respondenterna

beskrev att de ibland på högre årskurser inte kan materialet som undervisas och därför har svårt att utföra sitt arbete. Slutligen beskrev 7 respondenter att mentala problem hos eleverna var det som respondenten främst inte klarade av att hantera.

Som tredje fråga ställdes om respondenten känner att annan yrkesgrupp ibland skulle behöva utföra arbetet i stället för respondenten. Resultatet presenteras i nedanstående tabell.

Tabell 9. Känner du i din yrkesutövning att annan yrkesgrupp ibland skulle behöva utföra arbetet i stället för du själv?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Nej	110	55,0	56,7	56,7
	Ja	84	42,0	43,2	100,0
	Total	194	97,0	100,0	
Saknar svar		6	3,0		
Totalt		200	100,0		

Som följdfråga ställdes ” vilka eller vilken yrkesgrupp uppfattar du ibland skulle behöva utföra arbetet i stället för du själv?” Svaren presenteras nedanför i tabell 10.

Socialarbetare	8
Psykolog/psykiatri	27
Ordningsmakt	2
Lärare	18
Speciallärare	21
Hälsovårdspersonal	15
Städpersonal, övrig personal	3
Terapeut	4
Coach, kurator	16

Tabell 10. Vilka eller vilken yrkesgrupp uppfattar du ibland skulle behöva utföra arbetet i stället för du själv?

Flera av respondenterna svarade med flera yrkesgrupper, oftast i kombinationer såsom psykolog, kurator och terapeut. Resultaten på frågan visar på en alarmerande tendens. Så många som 18 respondenter anser sig egentligen utföra lärarens arbete och 21 respondenter speciallärarens uppgifter. Svaren framhäver även en tydlig problematik med det mentala välmåendet när 27 respondenter uppger att psykolog eller psykiatrin skulle behöva hantera arbetet i stället för dom själva.

Den femte frågan var ”uppstår det situationer då du känner att dina pedagogiska kunskaper inte räcker till?” Fyra respondenter valde att ej svara på frågan. Åtta respondenter har svarat nej på frågan men iallafall svarat på följande fråga ”hur ofta uppstår känslan av att dina pedagogiska kunskaper inte räcker till”. Dessa svar kan inte räknas med för varken fråga fem eller fråga sex. Dessa svar är kategoriserade som ”oklar ståndpunkt”.

		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Nej	53	26,5	28,2	
	Ja	135	67,5	71,8	
	Total	188	94,0	100,0	
Saknar	svar	4	2,0		
	Oklar ståndpunkt	8,00	4,00		
Totalt		200	100,0		

Som tabellen visar svarade tyvärr en tydlig majoritet på 71,8% av respondenterna att det uppstår situationer där det känns som att deras pedagogiska kunskaper inte räcker till. Som följdfråga frågades hur ofta den känslan uppstår. Fördelningen av svaren presenteras i nedanstående tabell.

Tabell 12. Hur ofta uppstår känslan av att dina pedagogiska kunskaper inte räcker till?

		Svarsfrekvens	Procent	Total procent
	Varje dag	6	3,0	4,4
	Varje vecka	43	21,5	31,8
	Någon gång per månad	43	21,5	31,8
	Enstaka gånger per läsår	43	21,5	31,8
	Total	135	67,5	100,0
Saknar	svar	57	28,5	
	Oklar ståndpunkt	8,00	4,00	
Totalt		200	100,0	

Den sjunde och sista frågan i frågeområdet frågade efter om respondenten själv upplever att hen har pedagogiska kunskaper som behövs för att arbeta som skolgångsbiträde. Endast 5,5% svarade nej på frågan, 73,5% svarade ja och 21% var osäker.

4.4 Motivation, ork och strävan

Den första frågan i frågeområdet uppvisar ett positivt resultat. Den första frågan som ställdes var ”känner du att ditt arbete motiverar dig”? 92% av respondenterna uppgav att arbetet motiverar dem som förstås är glädjande. Vid frågan om respondenten är motiverad att arbeta ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde, svarade dock endast 56,5% ja på den frågan. Som följdfråga ställdes varför eller varför inte ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde motiverar. Orsaken till att ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde inte motiverar respondenterna är den låga lönen och ofta i relation till arbetsbörda. Av respondenterna uppgav 39 detta som främsta orsak. En annan orsak var arbetets natur. Svar som kategoriserats till den beteckningen handlar om att arbetet upplevs vara psykiskt tungt, stressigt eller tar mycket energi som medför att respondenten känner att hen inte kommer orka arbeta i miljön tills pensionering. Endast sex respondenter uppgav uppgifternas natur eller den ökade arbetsmängden som orsak. Fördelningen av svaren presenteras i tabell 13.

låg lön	39
Orättvis behandling	4
Uppgifters natur/mängd	6
Arbetets natur	13
Påverkan från elever	11
Överväger att vidareutbilda sig	4
Tänker byta yrke	6
Anställningsförhållande	1

Tabell 13. Varför motiverar inte ett yrkesliv som skolgångsbiträde?

En majoritet av respondenterna, 56,5% uppgav dock att dom är motiverade till ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde. 43 respondenter har ej beskrivit varför. Orsakerna som beskrevs kategoriseras i tabell 14. Såsom tabellen visar så fördelades orsakerna jämt. Flera av respondenterna hade i sin beskrivning kombinerat kategorierna arbetets variation, arbete med elever samt elevers utveckling.

Arbetets variation	14
Arbete med elever	15
Elevers utveckling	16
Stöda/hjälpa elever	8
Arbete upplevs vara meningsfullt	8

Tabell 14. Varför motiverar ett yrkesliv som skolgångsbiträde?

Inom frågeområdet ställdes tre frågor som kretsade kring känsla av hopplöshet. Den första frågan var ”upplever du i ditt arbete en känsla av hopplöshet”? Totala antalet svar var 183 varav 100 av respondenterna svarade ja på frågan, att de upplever en känsla av hopplöshet i sitt arbete. En del av respondenterna hade svarat nej på frågan men iallafall fortsatt att svara på kommande frågor som presenteras härnäst. Dessa svar är svåra att tolka vad respondenten riktigt tycker, varav dessa svar tvingades raderas och förpassades till kategorin ”saknar svar”

Den andra frågan var ”hur ofta uppkommer känsla av hopplöshet”? Resultatet på frågan presenteras i tabell 15.

Tabell 15. Hur ofta uppkommer känsla av hopplöshet i ditt arbete?					
		Svarsfrekv ens	Procent	total procent	Kumulativ procent
	Varje dag	7	3,5	7,1	7,1
	Varje vecka	37	18,5	37,4	44,4
	Någon gång i månaden	43	21,5	43,4	87,9
	Mera sällan	12	6,0	12,1	100,0
	Total	99	49,5	100,0	
Saknar	svar	101	50,5		
Totalt		200	100,0		

Resultatet på frågan uppvisar en negativ tendens om endast 12,1% upplever hopplöshet som ett mera sällsynt fenomen. Som följdfråga ställdes ”vad orsakar en känsla av hopplöshet i ditt arbete”? En majoritet av respondenterna beskrev elevernas beteende och mående i kombination med bristande verktyg som den främsta orsaken till känsla av hopplöshet. Det framkom även tendens av organisatoriska problem. Kategorin ”elever som skulle behöva mera hjälp” kan även kategoriseras som ett organisatoriskt problem. Kategorin organisatoriskt problem är ganska brett till sitt innehåll. Beskrivningarna handlar bland annat om att respondenten upplever att regler inte följs konsekvent, att samarbete mellan övrig personal inte fungerar eller utebliven tid till planering eller lösa problem. Att kategorin ”elever som skulle behöva mera hjälp” kan nämnas som ett organisatoriskt problem är på grund av att respondenterna beskriver att de inte har redskap för att hantera elevers utmaningar. En annan vanlig beskrivning är att tiden eller de själva helt enkelt inte räcker till. Respondenterna beskriver att dom ser att en elev skulle behöva mera hjälp och stöd, men möjligheten till åtgärder saknas. En annan orsak var även utebliven respons från dels övrig personal, dels från elever och föräldrar. Respondenterna

upplever att de inte får tillräcklig handledning, stöd och förståelse från övrig personal, samt att elever är oemottagliga för hjälp. Respondenterna beskriver att de försöker motivera och stöda eleven men att arbetet stampar på stället och att eleven inte vill lära sig. Tabell över resultatet presenteras som bilaga.

Hittills kan man se en tendens till att respondenterna känner en hopplöshet i sitt arbete. Vid frågan om respondenten upplever sig ha svårt att orka med uppgifter/roller i arbetet, svarar endast 22% ja på frågan. På följdfrågan vilka uppgifter och roller som respondenten har svårt att orka med, har flera av respondenterna inte direkt svarat med specifik uppgift eller roll utan i stället med faktor eller område. Oavsett ger svaren värdefull information. Största delen av beskrivningarna handlar än en gång om elevers beteende. Respondenten har svårt att orka med det bemötande man får av elever de försöker hjälpa. Stress och högt tempo var en annan faktor som beskrevs. En tredje faktor som beskrevs handlade om att respondenten uppfattar sig utföra uppgifter och arbete som borde utföras av andra. En par beskrivningar handlade om fostringen av elever som respondenten upplever är föräldrarnas uppgift.

Som näst sista fråga ställdes orsaken till att respondenten började arbeta som just skolgångsbiträde. Syftet med frågan var att få en uppfattning om motivet till att man började arbeta inom utbildning. Respondenten kunde fylla i flera alternativ. Resultatet på frågan presenteras i tabell 16. De angivna procentarna anger hur stor del av respondenten som fyllt i alternativet.

Arbete med pedagogik lockade	43,5%
Arbetet generellt med barn/ungdomar lockade	69,5%
Att hjälpa barn/ungdomar lockade	75,5%
Testa på utbildningsbranschen	20,5%
Snabbt få jobb och inkomst	14,5%
Arbeta som pedagog lockade	23,5%
Ha någonting att göra	13,0%
Annat	13,0%

Tabell 16. Jag började arbeta som skolgångsbiträde för att...

Som sista fråga i frågeområdet skulle respondenterna svara på hur länge de vill arbeta som skolgångsbiträde. Resultatet fördelades enligt tabell 17.

Tabell 17. Fyll i det alternativ som i dagsläget passar bäst; jag känner att jag vill arbeta som skolgångsbiträde...					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Skulle helst vilja sluta genast	5	2,5	2,6	2,6
	Tills första bästa möjlighet till annat arbete är möjligt	21	10,5	10,8	13,4
	Mindre än 5 år	19	9,5	9,8	23,2
	Så länge jag trivs	98	49,0	50,5	73,7
	Tills pensionering	51	25,5	26,3	100,0
	Total	194	97,0	100,0	
Saknar svar	6	3,0			
Totalt		200	100,0		

4.5 Anställning och ekonomi

Frågeområdet anställning och ekonomi saknade öppna frågor. Den första frågan i frågeområdet frågade efter om respondenten har tidsbundet anställningsförhållande. 76 respondenter hade tidsbundet anställningsförhållande, fyra respondenter svarade vet ej. Dom 76 respondenterna skulle därefter ta ställning till om anställningsförhållandet orsakar strävan till att byta yrke. 21 av respondenterna, med andra ord 31,3% svarade ja på frågan. Av de ursprungliga 76 respondenterna valde 9 respondenter att inte svara. Som tredje fråga fick respondenterna ta ställning till om deras tidsbundna anställningsförhållande är ett hinder för att orka med arbetet, motiveras av arbetet eller sträva efter att utföra ett så bra arbete som möjligt. Frågan hade ett bortfall på 2 personer vilket betyder att 74 respondenter tog ställning. Endast 5 respondenter ansåg att anställningsförhållandet är ett hinder för att orka med arbetet. 16 respondenter ansåg anställningsförhållandet vara hinder för att motiveras av arbetet och 10 av respondenterna att det hindrar att sträva efter att utföra ett så bra arbete som möjligt. Sammanfattningsvis visar resultaten att de tidsbundna anställningsförhållandena inte verkar påverka negativt för en majoritet av respondenterna.

Som följande tema inom frågeområdet ställdes frågor kring lön. Endast 8,5% av respondenterna anser att deras lön motiverar dem i deras arbete. En ännu mindre andel av respondenterna, 6,5% anser att lönen motsvarar den arbetsmängd de utför. 6,5% av respondenterna svarade osäker på frågan. Av 197 respondenter svarade 62% att lönen orsakar strävan att byta yrke. Arbete vid sidan om ordinarie tjänst för ekonomins skull utfördes av 33%. Den sista frågan i frågeområdet var egentligen samma som fråga tre, fast nu om lön i stället för anställningsförhållandet. Av respondenterna svarade 24% att lönenivån är hinder för att orka med arbetet, 46% för att motiveras av arbetet, samt 20,5% som hinder för att sträva efter att göra ett så bra arbete som möjligt.

4.6 Relationer i arbetet

Det sista frågeområdet i enkäten handlade om jämlikhet, samarbete och behandling från övriga kollegiet. Som första fråga ställdes om respondenten upplever att hen behandlas jämlikt av kollegiet. En majoritet på 70,5% anser att de behandlas jämlikt av kollegiet. De återstående 29,5% av respondenterna fick som följdfråga att beskriva vidare på vilket sätt de upplever sig inte bli jämlikt behandlade av kollegiet. En av orsakerna till känsla av ojämlig behandling är att skolgångsbiträden inte deltar i möten eller planering, och blir således utan information. Lärarna uppfattas ha ett kommunikationsforum men där skolgångsbiträden står utanför. Man upplevs att inte få vara delaktig. En annan orsak upplevs vara en hierarkisk syn hos lärarna. Lärarna ser skolgångsbiträden som ”lägre rang”. Det framkommer även inkonsekvent hantering och syn av skolgångsbiträden. Ibland ses skolgångsbiträdena som betydelsefulla vuxna och som får en betydande pedagogisk roll när till exempel läraren är borta och skolgångsbiträdet får agera vikarie. Skolgångsbiträdena står även nära eleverna och är en del av elevernas utveckling och inläring. Samtidigt beskriver dock som sagt respondenterna att de står utanför kommunikationen i kollegiet och behandlas som personal utan kompetens och rang.

Den tredje frågan var ”upplever du att dina åsikter, tankar och funderingar kring det pedagogiska arbetet i skolan blir hörda och respekterade”? En tydlig majoritet på 81% svarade ja på frågan. Av respondenterna valde 2% att inte svara på frågan, vilket resulterar i att 17% svarade nej. Dessa 17% av respondenterna fick även i denna fråga beskriva vidare varför dom svarade nej på frågan. En kategori av beskrivningarna hänger ihop med bristen på information

och kommunikation som behandlades nyligen. Den andra kategorin var även den av liknande karaktär som har nämnts tidigare angående om hierarki och rang. Lärarna uppfattas stå högre i rang och som vet och kan hur verksamheten ska vara. Skolgångsbiträdena ses som personal utan utbildning och kunskap och behöver därför inte heller komma med förslag.

Fördelningen av svar blev jämnare på frågan om respondenten planerar arbete tillsammans med lärare. En knapp majoritet på 110 respondenter svarade ja på frågan. Frågan därefter fick igen en mycket ojämn fördelning i en positiv mening. Fråga sex löd ”om du utgår från den lärare du arbetar mest med, behandlar denne dig som jämlik pedagogisk medarbetare”? 74,5% av respondenterna svarade ja på frågan och 17,5% var osäker, vilket resulterar i att endast 8% svarade nej på frågan.

Näst sista frågan i enkäten löd ”frågar läraren efter dina tankar/synpunkter på det pedagogiska arbetet i klassen”? Tabell 18 visar fördelningen av svaren.

Tabell 18. Frågar läraren efter dina tankar / synpunkter på det pedagogiska arbetet i klassen?					
		Svarsfrekvens	Procent	Total procent	Kumulativ procent
	Aldrig	5	2,5	2,5	2,5
	Mycket sällan	26	13,0	13,1	15,6
	Någon enstaka gång	62	31,0	31,2	46,7
	Ja, regelbundet	106	53,0	53,3	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Saknar svar	1	,5			
Totalt		200	100,0		

Glädjande nog tillfrågas över hälften av respondenterna regelbundet, och endast 5 respondenter tillfrågas aldrig. Samtidigt är det dock 13% som mycket sällan får framföra sina tankar och synpunkter.

Som sista fråga i enkäten skulle respondenten ta ställning till om faktorerna utbildningsbakgrund, lönenivå eller anställningsförhållande upplevs orsaka ojämlig behandling från övriga kollegiet. En ytterst knapp majoritet på 101 respondenter svarade i kategorin inga av alternativen. 33% uppgav utbildningsbakgrund som orsak, 28% lönenivån och 17,5% anställningsförhållandet.

5 Resultatdiskussion

Inledningsvis i detta kapitel diskuteras och sammanfattas forskningens resultat, samt i relation till forskningens variabler. Därefter besvaras forskningsfrågorna och syftet. Avhandlingen avslutas med diskussion om forskningens metod samt förslag på vidare forskning.

5.1 Sammanfattning av resultat

Inledningsvis i detta kapitel vill skribenten påpeka främst två saker. För det första avrundas procentandelarna för forskningens svar. Om en kategori har besvarats med till exempel 94,7%, avrundas detta till 95%. 89,6% kan nämnas i termer av ”kring 90%”. Syftet med kapitlet är alltså inte att diskutera decimaler. För det andra så syftas det alltid på total procent vid diskussion om resultaten. Vissa frågor har ett naturligt bortfall på grund av att respondenterna inte ska svara på frågorna. En del frågor kan ha en naturlig låg svarsfrekvens mot 50%. Total procent anger då fördelningen av de svar som kommit in för dessa 100 respondenter som svarat, och inte alla 200 respondenter. Dessa två aspekter förtydligas för att undvika förvirring hos läsaren.

Enkätens resultat visar att de flesta av respondenterna uppfattar sig utföra så kallat indirekt pedagogiskt arbete. Kring 90% av respondenterna undervisar en eller flera elever, är fostrare samt medhjälpare åt klassläraren. Dessa tre kategorier anges även ta mest tid av arbetsdagen. Respondenternas svar är i linje med forskningen kring skolgångsbiträdens roller som presenterades i teorikapitlet. Så många som 60% utför även direkt pedagogiskt arbete genom att agera lärare som dock inte anges ta mest tid av arbetsdagen. Resultatet skapar dock en viss förundran när 44% av respondenterna uppger att de är en extra person för diverse sysslor som att till exempel koka kaffe, hämta post och så vidare. Som motargument kan man naturligtvis påstå att dessa uppgifter också ska göras. Samtidigt går det att ifrågasätta om det hör till ett skolgångsbiträdes uppgift att till exempel regelbundet hämta post. En fjärdedel av respondenterna uppger dock att uppgifter och roller inte beskrevs när de anställdes. En fjärdedel av respondenterna uppger med andra ord att deras pedagogiska och fostrande roll i utbildningen inte har preciserats.

Ursprungligen var tanken att de respondenter som har arbetat över 6 år som skolgångsbiträde skulle svara på frågan om uppgifter/roller har förändrats i jämförelse med när respondenten

började. Tyvärr svarade även flera respondenter som har arbetat 3 till 5 år. Skribenten valde att inkludera dessa svar. Av respondenterna uppger 70% att uppgifter/roller har förändrats. Källan till förändringen uppges främst vara förändring i eleverna. Eleverna uppges må allt sämre psykiskt, ha allt större beteendeproblem samt ha allt grövre språkbruk mot personal. Utvecklingen beskrivs gå mot en allt större mängd av elever med utåtagerande beteende. Eleverna beskrivs kunna sparka och spotta på personal, samt i största allmänhet störa undervisningen med påföljden att eleven inte kan inkluderas i den ordinarie undervisningen. Denna problematik kommer läsaren att märka återkommer i kapitlet ett flertal gånger. Beskrivningarna över förändringen i respondenternas arbete kan sammanfattas på följande sätt. Respondenternas arbete handlade förr om att stöda elever i deras inläring. Skolgångsbiträdet agerade som pedagogisk resurs inom klassrummet som stöd i inkluderingen av elever med inläringssvårigheter, samt övriga i behov av hjälp. Rollen som fostrare och övervakare var sekundära roller. I dag agerar skolgångsbiträden som pedagog, fostrare och övervakare. Skolgångsbiträden har övertagit en allt större pedagogisk, övervakande och socialiserande roll av elever med beteendeproblem som inte inkluderas i ordinarie klass. Problematiken uppges inte handla om svårigheter i inläring utan i stället om utåtagerande beteende och störande av undervisning. Respondenternas beskrivningar kan tolkas som att arbetet idag går ut på att fostra eleverna till att uppföra sig korrekt. Uppgifterna har med andra ord förändrats från att kretsa kring inläring till att kretsa kring fostring och övervakning.

Beskrivningarna ger även bilden av att respondenterna har blivit självgående aktörer med tillhörande mera uppgifter och ansvar. Beskrivningarna av skolgångsbiträdens arbete idag korrelerar dåligt med orsakerna till att respondenterna började arbeta som just skolgångsbiträde. Endast 23% uppger att arbetet som pedagog lockade dem till yrket och 43% att arbete med pedagogik lockade. Största delen av respondenterna uppger att de tog arbetet för att hjälpa barn och ungdomar samt att arbetet generellt med barn och ungdomar lockade. Att 14% tog arbetet för att snabbt få jobb och inkomst och 13% för att ha någonting att göra är oroväckande, fastän svaren ofta var i kombination med andra svarsalternativ.

Problematiken med elevers beteende återkommer vid frågorna om känslan av hopplöshet. Av 183 respondenter uppger 100 att de upplever en känsla av hopplöshet i sitt arbete. Så många som 37% av dom 100 respondenterna känner hopplöshet varje vecka och 7% varje dag. Detta är mycket alarmerande resultat. Kärnan i respondenternas känsla av hopplöshet är dels beteendeproblem hos eleverna, dels mängden arbete. Problematiken med elevers beteende konkretiseras på olika sätt i respondenternas beskrivningar. En del respondenter beskriver

konkret att elevers utåtagerande eller oroliga beteende är orsaken till känslan. 10 respondenter uppger känslan av att de inte räcker till. Känslan kan tolkas botten i olika orsaker. Respondenterna hinner inte med att hjälpa alla som skulle behöva hjälp, då möjligtvis på grund av att efterfrågan är så stor. En respondent beskriver ”att tiden inte räcker till. Man skulle vilja ge mera hjälp till vissa enskilda elever”. En annan respondent uppger att ”känslan av att inte rätta till, man borde kunna hjälpa fler än man hinner med helt enkelt”. Det kan även handla om att respondenterna saknar verktyg att hantera problemen. En del av respondenterna uppger uttryckligen detta, som till exempel ”att inte ha tillräckligt med redskap för elever med illamående”. En annan respondent uppger att ”då man möter barn som är utmanande och man känner att man inte når dem oberoende vad man försöker göra. Och att inte då kunna hjälpa barnet”. En avslutande beskrivning sammanfattar egentligen problematiken som har presenterats hittills. En respondent uppger följande:

Tiden räcker inte till. Vi har inte möjlighet att diskutera med lärarna för tiden räcker inte till. Vårt arbete känns hopplöst för att vi hamnar att uppfostra och inte stöda elever med läs och skrivsvårigheter eller matematiksvårigheter, som vårt arbete utgick ifrån för ca 6 år tillbaka. Idag så är vi och övervakar och håller reda på eleverna och uppfostrar dem.

Dom växande utmaningarna är inte i korrelation med vad respondenterna har avlagt kurser inom. Inom behörighetsgivande examen har endast 36% avlagt kurs i pedagogik, 25% i specialpedagogik och 29% i psykologi. Deltagande i kurser inom ovanstående områden utanför de behörighetsgivande studierna är ännu sämre. Detta korrelerar dåligt med tanke på alla resultat som hittills har presenterats och diskuterats. Positivt är att 71% av 158 respondenter menar att utbildningen gav pedagogiska kunskaper i att arbeta inom utbildning. Vid första anblick är det även positivt att ”endast” 12% saknar behörighetsgivande examen. Frågan kan man dock se ur olika perspektiv. Om man tänker sig att 1 av 10 sjukskötare skulle vara obehöriga så kan man anta att detta skulle skapa ramaskri och krav på åtgärder. Med tanke på respondenternas pedagogiska arbete och ansvar inklusive fostringsroll, så blir det anmärkningsvärt att 1 av 10 inte är behörig att utföra sitt arbete. En annan sak som är anmärkningsvärt är att endast 113 av 176 respondenter valde att svara på frågan vad respondenten främst lärde sig i sin utbildning i relation till arbetet som skolgångsbiträde. Det stora interna bortfallet kan tolkas som att respondenterna inte hade något att svara, vilket även det är anmärkningsvärt. Av de respondenter som valde att svara uppgav 16 att de inte lärde sig något nämnvärt. Positivt är att 25 respondenter beskrev att de lärde sig om funktionsnedsättningar, med andra ord om diagnoser. Den låga svarsfrekvensen på frågan medför likväl att det inte går att dra några större slutsatser, dock att avsaknaden av svar kan

tolkas som att respondenterna inte kan svara på frågan och således inte har lärt sig någonting i sin utbildning. Generellt visar resultaten från frågorna kring utbildning på ett svagt kunskapsmässigt bidrag från just utbildningen.

Fastän utbildningen inte verkar bidra med någon större mängd kunskap, uppger en majoritet på 60% att de klarar av att hantera arbetets pedagogiska utmaningar. Samtidigt innebär detta att 40% uppger att det finns pedagogiska utmaningar de inte klarar av. Än en gång uppger en majoritet av de svarande, 32 respondenter elevers problembeteende. Problembeteendet kan i sammanhanget delas i två kategorier. Ena kategorin är elever som är utåtagerande. Eleverna uppvisar en stor aggressivitet och till och med våld mot personalen, något som respondenterna känner att de inte klarar av att hantera. Den andra kategorin i problembeteende handlar om elevers trotsighet och brist på motivation att göra skolarbete. Respondenterna beskriver att elever är stökiga och stör undervisningen, samt saknar all motivation och ork att göra skoluppgifter. Arbetet stampar på stället. Problematiken med beteendet stärks vid frågan om respondenterna anser att annan yrkesgrupp ibland skulle behöva utföra arbetet, där 43% svarade ja på frågan. Majoriteten på 27 beskrivningar uppger att psykolog eller psykiatri ibland skulle behöva hantera arbetet, följt av speciallärare, lärare, kurator/coach samt hälsovårdspersonal. Respondenterna uppger med andra ord en efterfrågan på utomstående hjälp med elevers illamående och beteende.

Som det nämndes så uppger en minoritet att det finns pedagogiska utmaningar de inte klarar av att hantera. Vid frågan om det uppstår situationer då respondenten känner att pedagogiska kunskaper inte räcker till, är resultatet det omvända. Så många som 67% svarar ja på den frågan varav 32% upplever känslan varje vecka. Dessa resultat är allt annat än positivt och visar på att respondenternas kunskaper och verktyg inte är i nivå med de utmaningar de möter.

Problem i skolgångsbiträdens situation framkommer när man jämför två frågor kring motivation. 92% uppger att arbetet motiverar dem, men endast 57% är motiverade att arbeta ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde. Orsaken till att motivation saknas är inte denna gång elevers beteende. Av respondenterna uppger ”endast” 11 påverkan från elever som orsak. En tydlig majoritet på 39 respondenter anger att den låga lönen och då ofta i relation till arbetsbörda är den främsta orsaken till att de inte är motiverade att tillägna sin karriär som skolgångsbiträde. Så många som 63% uppger att lönen orsakar en strävan att byta yrke. Endast 6% anser att lönen motsvarar utförd arbetsmängd, och endast 8% motiveras av lönen i sitt arbete. Den låga lönen konkretiseras med att 33% arbetar extra vid sidan om ordinarie arbete

för ekonomins skull. En minoritet på 45% uppger även att lönen inte är ett hinder för någon av faktorerna orka med arbetet, motiveras av arbetet eller sträva efter att utföra ett så bra arbete som möjligt. Lönenivån har med andra ord en betydande negativ påverkan.

Respondenternas anställningsförhållande uppvisar dock mindre negativ påverkan. 38% arbetar med tidsbundet anställningsförhållande, varav 31% av dessa anger att detta orsakar strävan efter att byta yrke. Strävandet efter att byta yrke framkommer även i frågan om hur länge respondenten vill arbeta som skolgångsbiträde. Nästan 11% vill arbeta endast tills första bästa annat arbete är möjligt, 10% mindre än 5 år, och 2% skulle helst sluta meddetsamma. Summan av detta blir att vid värsta möjliga scenario, kommer nästan var fjärde aktiv skolgångsbiträde vara borta från branschen inom 5 år. Det är även teoretiskt möjligt att 1 av 10 skolgångsbiträden inte kommer till arbetet nästa läsår, om de hittar annat arbete.

Det område som uppvisar minst problem och negativitet är jämlikhet och relationerna inom kollegiet. En betydande majoritet av respondenterna upplever att de behandlas jämlikt samt blir hörda i det pedagogiska arbetet. Samtidigt bör man konstatera att 30% upplever sig inte bli jämlikt behandlade av kollegiet, vilket naturligtvis är 30% för mycket. Man bör även konstatera problematiken med att hälften upplever att någon av faktorerna utbildningsbakgrund, lönenivå eller anställningsförhållande orsakar ojämlig behandling från övriga kollegiet. Beskrivningar från respondenterna visar även på tendensen att lärare ser ner på skolgångsbiträden och upplever dem som av lägre rang. Det framkommer således i beskrivningarna ett hierarkiskt system där skolgångsbiträdet som är av lägre rang inte behöver komma med förslag, åsikter och funderingar. Respondenterna ska utföra det arbete som ges.

Som det presenterades i teori – kapitlet så innehåller enkäten 10 variabler som har som målsättning att besvaras med de frågor som har ställts. Första variabeln är utbildningsbakgrund. Resultatet visar att 12% av respondenterna inte är behöriga. Majoriteten hade examen i ledare för skolgång och eftermiddagsverksamhet. Den andra variabeln är kunskap i en pedagogisk kontext. Resultaten visar att en betydande del av respondenterna inte har tillräcklig kunskap för att verka i den allt mera utmanande miljön de befinner sig i. Utmaningarna som vållar huvudbry kretsar främst kring en allt större andel med beteende problematik, där problematiken återkommer regelbundet. Deltagande i kurser vid sidan om ens utbildning är samtidigt väldigt lågt.

Den tredje variabeln är kunskaper från utbildning. Utifrån resultaten uppfattar man ett svagt kunskapsmässigt bidrag. En låg andel har avlagt kurser inom pedagogik, specialpedagogik eller

psykologi. Likväl anser 70% att utbildningen gav pedagogiska kunskaper, samtidigt som en stor del inte har svarat på vad man främst lärde sig och där frågan hade en svarsfrekvens på 64%.

Den fjärde variabeln är om yrkesroll. Kortfattat har respondenternas uppgifter förändrats till att få en tydlig pedagogisk och fostrande roll. Som femte variabel undersöktes respondenternas målsättning med arbetet. Resultatet på frågan visar att respondenterna främst började arbeta inom yrket för att hjälpa och generellt arbeta med barn och ungdomar. Pedagogiska orsaker var inte lika bidragande. Den sjätte variabeln kretsade kring motivation. Respondenterna motiveras av att undervisa en eller flera elever men motiveras minst av att övervaka. Över 90% motiveras av sitt arbete, men endast 57% att arbeta ett helt yrkesliv. En majoritet känner en hopplöshet i sitt arbete, som återkommer ofta. Problematiken ses i variabeln framtidsvision som visar att nästan var fjärde respondent kan ha bytt bransch inom 5 år. Minst problem finns inom variabeln jämlikhet inom kollegiet där resultaten visar att dom allra flesta behandlas jämlikt samt blir hörda i arbetet. Variabeln om anställningsförhållandets möjliga påverkan visar inte på några betydande problem för respondenterna. Däremot visar den tionde och sista variabeln om lönenivån på betydande problem för respondenterna, där lönen upplevs vara allt för låg i relation till utfört arbete och som medför en tydlig strävan att byta yrke.

5.2 Besvarande av forskningsfrågor och syfte

Syftet för denna avhandling är att undersöka och få en uppfattning om finlandssvenska skolgångsbiträdens kunskap i en pedagogisk kontext, samt att kartlägga möjliga problematiska områden kring deras yrkesutövning. Den första forskningsfrågan är följande: vilka områden framstår som problematiska i relation till användningen av skolgångsbiträden som pedagogiska resurser inom den grundläggande utbildningen? Den första forskningsfrågan besvaras med fyra problemområden. Det första området är korrelationen mellan uppgifter och kunskap. Uppgifterna har ändrat karaktär till att bli mera komplicerade. Utmaningarna handlar inte längre om inlärningssvårigheter och behov av handledning. Beskrivningarna uttrycker ett behov av specialpedagogik. En betydande del av respondenterna uppger att det finns pedagogiska utmaningar som de inte klarar av att hantera. En ännu större del uppger att deras pedagogiska kunskaper inte räcker till i vissa situationer. Bristen på pedagogisk kunskap visar sig återkomma ofta. En stor del av respondenterna känner även en hopplöshet i arbetet, som även det är en känsla som är återkommande. Orsaken till den beskrivande problematiken är att

elevernas utmaningar har blivit mera komplicerade samt ändrats. Utmaningarna beskrivs handla om utåtagerande beteende och generellt svåra problem med uppförande. Även mentalt illamående och komplicerade diagnoser är en del av problematiken. Respondenternas kunskaper överensstämmer inte med förändringarna, vilket leder oss in på det andra problemområdet. Det andra problemområdet är att det verkar saknas en adekvat kunskapsgrund som stöd för arbetet i den beskrivande pedagogiska miljön. Utbildningen som respondenterna har avlagt ger sken av att inte ha bidragit med någon nämnvärd kunskap, åtminstone inte till den arbetsmiljö som beskrivs av respondenterna. En betydande del av respondenterna har inom utbildningen inte avlagt kurs i pedagogik, specialpedagogik eller psykologi. Deltagande i sådana kurser utanför utbildning är ännu lägre. Kunskap är dock naturligtvis inte beroende av avlagda kurser, men det ger en antydning om hurudant stöd respondenten har fått för sin yrkesutövning. En stor del av respondenterna svarade inte heller på vad de främst lärde sig i sin utbildning.

Det frågeområde som uppvisade flest positiva resultat var relationer i arbetet. Beskrivningar från de respondenter som inte upplever sig bli jämlikt behandlade, visar dock på brister i organisationen. Respondenterna är inte delaktiga i kommunikationen inom kollegiet och får därmed inte information. En del respondenter upplever även en hierarkisk ordning där skolgångsbiträden ses som lägre rang. Med tanke på att skolgångsbiträdenas pedagogiska och fostrande roll verkar ha förstärkts, är det anmärkningsvärt om de inte får vara delaktiga i kommunikationen inom kollegiet och få information. Denna beskrivande rollkonflikt är det tredje problemområdet. Skolgångsbiträdena är i ena stunden avgörande för att i den andra inte räknas med i kollegiet.

Det fjärde problemområdet kan egentligen utgå från följande fråga: vad är syftet med anställningen av skolgångsbiträden? En minoritet av respondenterna uppger att de började arbeta inom yrket för pedagogikens skull. Majoriteten uppger att de ville hjälpa barn och ungdomar samt att arbete generellt med barn och ungdomar lockade. Observera terminologin, att hjälpa ungdomar. En fjärdedel av respondenterna anger därefter att uppgifter och roller inte beskrevs när de anställdes. När de väl börjar arbeta, arbetar de i en miljö med utåtagerande elever samt med elever med komplicerade utmaningar och beteendeproblem. Eleverna ska övervakas och undervisas vilket är uppgifter respondenterna upplever sig inte ha tillräcklig kunskap i. Enligt 40% av respondenterna borde i stället annan personal utföra deras uppgifter, främst psykolog, speciallärare eller lärare. Ovanstående beskrivning uppvisar motstridigheter.

Den andra forskningsfrågan löd ”vilka områden framstår som problematiska i fråga om skolgångsbiträdens yrkesutövning?” Det första och mest påverkande problemområdet på respondenterna är deras lönenivå. 90% av respondenterna motiveras inte i arbetet av sin lön. Endast 6% av respondenterna uppfattar att lönen motsvarar arbetsmängd. Lönenivån medför att 6 av 10 respondenter strävar efter att byta till annat arbete. Den låga lönen är orsaken till att 39 respondenter inte är motiverade att arbeta hela sin karriär som skolgångsbiträde. Samtidigt uppger över 90% av respondenterna att arbetet motiverar dem. Lönen uppfattas med andra ord inte vara i närheten av utförd arbetsmängd i dagens grundläggande utbildning. Lönen överensstämmer överhuvudtaget inte med utfört arbete.

Det andra problemområdet tangerar problemet med bristande kunskap och verktyg, vilket redan har nämnts som ett pedagogiskt problem. Det är dock samtidigt också ett problem i yrkesutövningen. Problemen kan ses i fråga om den återkommande känslan av hopplöshet som en stor del av respondenterna känner, samt också i fråga om motivationen att arbeta ett helt yrkesliv som skolgångsbiträde. Om arbetet känns hopplöst och oorganiserat kommer få vilja arbeta som skolgångsbiträde, om det dessutom existerar en känsla av att inte få rimlig lön för det arbete man utför. Resultaten visar på att i värsta fall kommer 1 av 4 respondenter ha lämnat branschen inom 5 år.

Det tredje problemområdet i fråga om yrkesutövningen är att respondenternas arbete verkar ha blivit så mångfacetterat. Respondenterna upplever att de utför uppgifter inom utmanande områden som andra borde utföra. Respondenterna agerar psykolog, speciallärare och lärare. 44% uppger också att de är extra person för diverse sysslor. Organisering av vem som gör vad och varför verkar saknas.

5.3 Metoddiskussion

Den forskningsmetod som forskaren väljer är beroende av forskningens syfte och målsättning. Syftet för denna avhandling var att undersöka och få en uppfattning om finlandssvenska skolgångsbiträdens kunskap i en pedagogisk kontext, samt att kartlägga möjliga problematiska områden kring deras yrkesutövning. Som skribenten har nämnt tidigare har målsättningen från början varit att få en överblick över situationen för finlandssvenska skolgångsbiträden som grupp. Skribenten har inte intresserat sig för djupare analyser i enskilda respondenters upplevelser och berättelser. En kvalitativ metod som till exempel intervju skulle då varit mera

lämplig. Den metod som valdes blev en kombination av kvantitativ och kvalitativ forskningsmetod. Öppna frågor inkluderades i enkäten för att få en djupare beskrivning och uppfattning över respondenternas tankegång vid besvarandet av frågorna. De öppna frågorna medförde att respondenterna fick beskriva och berätta sina ståndpunkter, vilka gav värdefull information och kunskap för avhandlingen. Framför allt medförde de öppna frågorna beskrivningar som stärkte resultaten. Utifrån dessa ovanstående aspekter var blandningen av metoderna lyckat. Att ha öppna frågor som följdfrågor medförde samtidigt ett beroende mellan frågorna. Om respondenten svarade nej på en fråga skulle respondenten till exempel inte svara på följande fråga som ställdes. Vissa av respondenterna hade missat detta vilket krävde extra noggrannhet vid analys av resultaten. Enkäten hade även en viss problematik med internt bortfall, alltså att respondenten inte svarade på enskilda frågor. Problem med att respondenten svarade på frågor som inte skulle besvaras samt det interna bortfallet skulle ha kunnat undvikits om en pilotundersökning hade gjorts för att testa enkäten. I stället analyserades, utformades och bearbetades enkäten noggrant under en längre tidsperiod.

De öppna frågorna medförde att innehållet i beskrivningarna behövde kategoriseras. Innehållet i vissa beskrivningar förekom dock endast en gång, varav det förstås inte var möjligt att skapa en egen kategori för varje beskrivning. Beskrivningar som saknade kategori lämnades utanför resultatet. Oavsett är det skäl att betona att dessa beskrivningar var lika viktiga som övriga beskrivningar och gav värdefull information för avhandlingen

Webbenkät som forskningsinstrument lyckades i sammanhanget bra. Betydelsen av antalet respondenter inklusive representativitet är central om forskaren har som målsättning att generalisera resultatet och uttala sig över hela populationen utifrån forskningens fynd. Målsättningen med denna forskning har dock inte kretsat kring att generalisera resultaten över alla finlandssvenska skolgångsbiträden. Resultaten av bakgrundsfrågorna uppvisade en god representativitet. Att antalet respondenter blev 200 var en glädjande överraskning. Informationen om forskningen gick som sagt inte direkt till skolgångsbiträden utan i stället till rektorerna. Det var rektorernas uppgift att därefter vidarebefordra informationen till möjliga respondenter. Denna process var en flaskhals som visade sig inte vara ett bekymmer. Att antalet respondenter blev 200 stärker forskningens resultat.

5.4 Förslag på fortsatt forskning

Forskning kring skolgångsbiträden och deras arbete är bristfällig. Området saknar i stort sett forskning, speciellt i en nordisk kontext. Att hitta fortsatta områden och teman att forska i är alltså inte svårt för den intresserade. Ett område som skulle vara intressant att undersöka är ledningens motiv till att lägga resurser för skolgångsbiträden. Ett annat möjligt forskningsområde skulle vara att undersöka rektorers uppfattningar kring användningen av skolgångsbiträden. Forskningen för denna avhandling kan också ses som grund för att fortsätta undersöka enskilda variabler. Forskningen i denna avhandling är som sagt en blandning av kvantitativ och kvalitativ forskningsmetod med en tydlig kvantitativ karaktär. För den intresserade finns utrymme att fortsätta med kvalitativ forskningsmetod och analysera området djupare med till exempel intervjuer eller fältstudie. Vid fältstudie skulle forskaren få möjlighet att observera respondenters arbetsmiljö, roller och tillämpning av kunskap. Kunskap ur kvantitativ forskning skulle därmed kunna prövas i praktiken.

Litteraturförteckning

Axxell. *Ungdomsledare – grundexamen i pedagogisk verksamhet och handledning*. Hämtad 1 December 2021, från <https://www.axxell.fi/ungdomsledare>

Berthén, D., (2007). *Förberedelse för särskildhet. Särskolans pedagogiska arbete i ett verksamhetsteoretiskt perspektiv*. Karlstad university studies. Hämtad 10 November 2021, från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:6641/FULLTEXT01.pdf>

Denscombe, M. & Larson, P. (2016). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (Upplaga 3:1.). Studentlitteratur.

Ejlertsson, G. (2019). *Enkäten i praktiken: En handbok i enkätmetodik* (Fjärde upplagan.). Studentlitteratur.

Eliasson, A. (2013). *Kvantitativ metod från början* (3. uppl.). Studentlitteratur.

egrunder, (2022). *Yrkesexamen i pedagogisk verksamhet och handledning*. Hämtad 1 December 2021, från <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/ammattillinen/5116903/tiedot>

JHL. *Pedagogik och handledning*. Hämtad 10 December 2021, från <https://www.jhl.fi/sv/arbetsliv/yrkesbranscher/pedagogik-och-handledning/>

JHL, (2011). *Handbok för elevassistenter*. Hämtad 28 Oktober 2021, från https://furuass.files.wordpress.com/2017/09/handbok_for_elevassistenter.pdf

Kommunförbundet, (2017). *Befolkningsuppgifter kommunvis*. Hämtad 29 oktober 2021, från <https://www.kommunforbundet.fi/befolkningsuppgifter-kommunvis>

Kristinestad stad. *Grundskolor*. Hämtad 25 November 2021, från <https://www.kristinestad.fi/utbildning-och-smabarnspedagogik/grundskolor/>

Leikas, R., Rantio, P. (2003). *Taiteilua opettajan ja oppilaan välissä – olla huomaamaton, mutta tehokas*. Hämtad 4 November 2021, från <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/7805/G0000161.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Läraren, (2021). *Sex av tio lärare överväger att byta bransch*. Hämtad 6 Oktober 2021, från <https://www.lararen.fi/fackligt/sex-av-tio-larare-overvager-att-byta-bransch/>

Närpes stad, (2017). *Berättelse över verksamheten 2017*. Hämtad 25 November 2021, från file:///C:/Users/jonas/Downloads/berattelse_över_verksamheten_2017_-_sstyr_27.3.18_korr_23.5.2018.pdf

Närpes stad, (2018). *Berättelse över verksamheten 2018*. Hämtad 25 November 2021, från https://www.narpes.fi/sites/default/files/berattelse_över_verksamheten_2018_uppdaterad_29.5.2019.pdf

Närpes stad, (2019). *Berättelse över verksamheten 2019*. Hämtad 25 November 2021, från https://www.narpes.fi/sites/default/files/media/verksamhetsberattelse_2019_0.pdf

OAJ, (2021). *OAJ – ordföranden är bekymrade över lärarnas ork*. Hämtad 5 Oktober 2021, från <https://www.oaj.fi/sv/aktuellt/nyheter-och-pressmeddelanden/2021/oaj-ordforanden-ar-bekymrad-over-lararnas-ork/>

OAJ, (2021). *OECD:s färsk rapport: Finland utbildningsfinansiering blir ständigt efter i nordisk jämförelse – OAJ kräver finansiering som motsvarar målen*. Hämtad 5 Oktober 2021, från <https://www.oaj.fi/sv/aktuellt/nyheter-och-pressmeddelanden/2021/oecd-rapport-finlands-utbildningsfinansiering-blir-standigt-efter-i-nordisk-jamforelse/>

OECD. (2022). *Teachers salaries*. Hämtad 10 Januari 2022, från <https://data.oecd.org/teachers/teachers-salaries.htm#indicator-chart>

Olsson, H. & Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv* (2. uppl.). Liber.

Practicum. *Yrkesexamen i pedagogisk verksamhet och handledning*. Hämtad 1 December 2021, från <https://practicum.fi/for-sokande/yrkesutbildning/sme>

Sharma, U. & Salend, J. (2016). Teaching Assistants in Inclusive Classrooms: A Systematic Analysis of the International Research. Australian. *Journal of Teacher Education*, Vol. 41(8). Hämtad 15 Oktober 2021, från <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2016v41n8.7>

Ström, K., (2013) Excellens, likvärdighet och fokus på lärande – ett finländskt perspektiv på inkludering. *Paideia* (4). Hämtad 11 November 2021, från https://www.fduv.fi/Site/Data/2594/Files/skola%20och%20utbildning/Excellens%2C%20likvaerdighet%20och%20fokus%20pa%20laerande_Kristina%20Stroem_2013.pdf

SUPER. *Lönepunkter och grundlöner inom kommunsektorn*. Hämtad 10 December 2021, från <https://www.superliitto.fi/pa-svenska/arbetsliv/arbete-inom-kommunsektorn/loner/lonepunkter-och-grundloner-inom-kommunsektorn/>

Svenska Yle, (2014). *Hur går det för skolgångsbiträden?* Hämtad 2 Oktober 2021, från <https://svenska.yle.fi/a/7-851884>

Svenska Yle, (2014). *Barnen kommer i kläm då man sparar på skolgångsbiträden*. Hämtad 2 Oktober 2021, från <https://svenska.yle.fi/a/7-851364>

Svenska Yle, (2019). #femtioelvafrågor: Kan skolgångsbiträdenas situation med utebliven semesterlön någonsin förbättras? Hämtad 5 Oktober 2021, från <https://svenska.yle.fi/a/7-1373911>

Svensson, L. (2014). *Introduktion till pedagogik* (2. uppl.). Studentlitteratur.

Takala, M. (2007). The work of classroom assistants in special and mainstream education in Finland. *British Journal of Special Education*, Vol. 34(1), 50-57. Hämtad 2 November 2021, från <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8578.2007.00453.x>

Uljens, M. (1989). *Fenomenografi: Forskning om uppfattningar*. Studentlitteratur.

Utbildningsstyrelsen, (2014). *Läroplanen för den grundläggande utbildningen*. Hämtad 4 November 2021, från https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166434_grunderna_for_laroplanen_verkkojulkaisu.pdf

Utbildningsministeriet, (1998). *Lag om grundläggande utbildning*. Hämtad 20 November 2021, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P16>

Vipunen. Hämtad 25 November 2021, från <https://vipunen.fi/sv-fi/grundlaggande/Sidor/Erityinen-ja-tehostettu-tuki.aspx>

Yrkesakademin i Österbotten. *YE i pedagogisk verksamhet och handledning – kompetensområdet för handledning*. Hämtad 1 December 2021, från <https://www.yrkesakademin.fi/utbildningar/yrkesexamen/item/ye-i-pedagogisk-verksamhet-och-handledning-kompetensomradet-for-handledning>

Bilagor

Bilaga 1. Brev till rektorer.

Bästa rektor

Skolgångsbiträden är idag inom den grundläggande utbildningen en viktig del av kollegiet, där skolgångsbiträdens insatser många gånger är avgörande för möjliggörandet av en pedagogisk bra och trygg miljö för eleverna. Betydelsen av skolgångsbiträden inom den grundläggande utbildningen har medfört att jag som klasslärarstuderande vid Åbo Akademi i Vasa, har för min magisteravhandling valt att undersöka finlandssvenska skolgångsbiträden. Syftet med min magisteravhandling är att kartlägga problem kring finlandssvenska skolgångsbiträdens yrkesutövning, samt att undersöka och få en uppfattning kring deras kunskap i en pedagogisk kontext.

Materialet som bifogas nedanför är information om undersökningen som jag ber att du som rektor vidarebefordrar åt skolgångsbiträden som arbetar i din skola, så att dessa kan delta i min undersökning. Deras bidrag är ovärderliga för mig och möjliggör att jag får min magisteravhandling genomförd. Enkäten kräver med andra ord inget arbete av dig som rektor, utan enkäten är signerad åt skolgångsbiträden.

Tack på förhand.

Med vänlig hälsning, Jonas Qvisén

Bilaga 2. Brev till skolgångsbiträden.

Bästa skolgångsbiträde

Skolgångsbiträden är idag inom den grundläggande utbildningen en viktig del av kollegiet, där skolgångsbiträdens insatser många gånger är avgörande för möjliggörandet av en pedagogisk bra och trygg miljö för eleverna. Betydelsen av skolgångsbiträden inom den grundläggande utbildningen har medfört att jag som klasslärarstuderande vid Åbo Akademi i Vasa, har för min magisteravhandling valt att undersöka finlandssvenska skolgångsbiträden. Syftet med min magisteravhandling är att kartlägga problem kring finlandssvenska skolgångsbiträdens yrkesutövning, samt att undersöka och få en uppfattning kring deras kunskaper i en pedagogisk kontext

Någon egentlig tidigare forskning kring skolgångsbiträden existerar inte. Min avhandling ämnar således bidra med insyn och kunskap i ett område inom utbildning som ännu är outforskat och okänt. Genom min undersökning fås förhoppningsvis kunskap om skolgångsbiträdens kunskaper i en pedagogisk kontext inklusive möjliga existerande problem kring deras arbete. Genom insyn och kunskap kring skolgångsbiträdens kunskaper och situation, skapas möjligheter till förändring.

Undersökningen genomförs genom webbenkät. **För att förtydliga ska den som fyller i enkäten vara aktivt arbetande skolgångsbiträde i en finlandssvensk skola inom grundläggande utbildning, antingen inom årskurserna 1 – 6, 7 – 9 eller i sammansatt skola med årskurserna 1 – 9.**

För att delta i undersökningen klickar du på länken nedanför som tar dig till webbenkäten. Delta gärna så fort som möjligt, men senast 30 Mars 2022 kl. 23:00.

Länk till enkäten: <https://survey.abo.fi/lomakkeet/14401/lomake.html>

Enkäten tar ungefär 15 minuter att fylla i. Undertecknad har själv under sin studietid fått flera meddelanden om deltagande i undersökningar. Jag vet att det känns "jobbigt" att delta. Man tänker att man har annat viktigt att göra. Läsaren till denna text kan dock tänka på att endast av att ge cirka 15 minuter av din tid idag, bidrar du med ny kunskap och insyn inom ditt yrke, vilket i framtiden kan möjliggöra förändring i ditt arbete.

Deltagandet i undersökningen är fullständigt anonymt. Anonymiteten förstärks av att skolgångsbiträden som grupp undersöks, där det för mig som forskare varken är möjligt eller relevant att spåra enskilda bidrag. Resultaten analyseras med andra ord på gruppnivå. Resultaten används i forskningssyfte. Deltagandet sker förstås frivilligt men där ditt svar är ovärderligt för mig, som möjliggör att mitt arbete lyckas och att jag blir färdig klasslärare. Ifyllandet av enkäten går att avbryta när som helst.

Avhandlingens resultat kommer presenteras på webbplatsen <http://blogs2.abo.fi/magisteravhandlingariskolsamfundet/> samt webbplatsen doria.fi: <https://www.doria.fi/handle/10024/87831>

Tack på förhand för ditt bidrag.

Med vänliga hälsningar, Jonas Qvisén

Skribent för avhandling, Jonas Qvisén

jonas.qvisen97@gmail.com

Handledare, Tom Gullberg

tom.gullberg@abo.fi

Bilaga 3. Vad orsakar en känsla av hopplöshet?

Elevers beteende/mående	33
Elever som skulle behöva mera hjälp	18
Behov av extern hjälp	1
Fel uppgifter	4
Organisatoriska problem	16
Dålig lön/ korrelationen lön - arbete	10
Utebliven respons	16